

ומצא את אברהם עסוק במצות, בעוגות הפסח; עין ב'כ"ג] לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי וכו'. ויכו אותו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו. ויסעו בני"י ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו.

במ' כ"א לג—כ"ב א; ל"ג מא—מסו דב' ג' א—יג' ד' מו—מט; במ"ר יט יח יטו דב"ר א' כב.

[—]. בלק בן צפור מלך מואב קורא לבלעם בן בעור [סו' קה: ה] הוא בעור, הוא כושן רשעים, שופ' ג' ה, הוא לבן הארמי, בר' כ"ח ב— עין ב'רל"ח ערך איוב, כי בלעם הוא קמואל בן נחור ומלכה] לבוא ולקלל את ישראל. ויבוא אלהים אל בלעם לילה וכו' [תנ' בלק ח: כל הנסים שנעשו לישראל להפריע מן הרשעים בלילה היו והראיות: אברהם, בר' י"ד טו; אבימלך, שם כ"ג; לבן, שם ל"א כד; פרעה, שם י"ב כט. ועוד: לא היה ראוי בלעם לרוח הקדש אלא בלילה, לפי שכל נביאי הגויים בלילה הוא מדבר עמם, והראיות: איוב ד' יג. ל"ג טו]. משלי בלעם וברכתו במקום קללה. מה טובו האליך יעקב ומשכנותיך ישראל. במ' כ"ב ב—כ"ד. [יר' שבת ר' ט: כבחצי ימיו של עולם היה אותו רשע עומד—פרוש: קרוב לאמצע האלף השלישי, ולפי ע"ז ט' ששת אלפי שנה הוי העולם. וזה מרומז בפסוק במ' כ"ג כג: „כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל". לפי דברי מפרש הירושלמי „קרוב העדה" בשם הרמב"ם פרוש הרמז הוא בזה, כי לאחר שיעבור שוב זמן זמן כזמן שעבר מבריאת העולם עד זמנו של בלעם, הינו קרוב לסוף האלף החמישי תשוב הנבואה לישראל, ובעוונותינו שרבו עברו מה שעברו. ואולם אותו המפרש תפס את השנה ב'תפ"ו, וזהו שבוש, כי מעשה בלעם ומותו היו בשנת מ' ליציאת מצרים, ב'תפ"ח.

משנה סו' י"ב; בלעם אין לו חלק לעוה"ב.

ותעמודנה לפני משה וכו' אבינו מת במדבר והוא לא היה וכו' בעדת קרח, כי בחטאו מת ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו וכו' תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו. מצות ה': „איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".

במ' כ"ז א—יא.

[לפי סדר זה אמר משה לחמש בנות צלפחד: ישראל מבקשין לחזור למצרים, ואתנה מבקשות נחלה בארץ? אמרו: יודעות אנו שסוף כל ישראל להחזיק בארץ וכו'. ואולם בייש השנ ותשעג בשם מקורות שונים מובאה גם דעה אחרת, כי צלפחד הוא המקושש (עין ב'תמ"ח ערך זה), ולפי זה אומר ר"א בן יעקב, כי אמנם „אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מ' שנה" (כי הרי להלן במ' ל"ו ה"ה להן להנשא רק לאנשים מבני משפחתן מטעם „ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר"). ועל זה מקשה המדרש: והאמר רב חסדא: (אשה) נשאת פחותה מבת כ' יולדת עד ס', בת כ' יולדת עד מ', בת מ' שוב אינה יולדת? אלא מתוך שצדקניות היו נעשה להן נס כיוכבד שילדה בת ק"ל שנה—ולפי דעה זו נודמנו בנות צלפחד לפני משה שלא יראה לעצמו (זכות יתירה) שפירש מן האשה מ' שנה (עין ב'תמ"ז), שהרי הן המתינו מ' שנה עד שנישאו להגון להן]. [—אלול]. שליחת מלאכים לסיחון מלך האמורי: אעברה בארצך וכו'. ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו וכו' וילחם בישראל. ויכהו ישראל לפי חרב ויירש את ארצו מארנון עד יבוק עד בני עמון. וישב ישראל בארץ האמורי. במ' כ"א כא—לב; דב' ב' כד—לו; כ"ט ו; במ"ר י"ט י"ה. [ב'תפ"ח. תשרי. אחר הרגל]. ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן [שהיה יותר מבן ת"ק שנה. — פליט] היה שמו, ולמה נקרא שמו עוג? שבא

יחושם של כל השופטים והמלכים) ומשבט שמעון לא קם לא שופט ולא מלך בשביל חטא „זמרי נשיא לשמעוניי“, במ' כ"ה יג, ללמדך כמה חמורה הזנות].

[—] מפקד בניי מכן עשרים שנה ומעלה לבית אבותם כל יוצא צבא בישראל, בערבות מואב על ירדן ירחו. רשימת משפחות כל השבטים, כלן יחד 601.730 איש. מצות ה': לאלה תחלק הארץ. מפקד בני לוי כל זכר מבן חדש ומעלה 23.000; לא נתן להם נחלה בתוך בניי. ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בניי במדבר סיני (עין ביתמ"ט א' באיר), כי מתו כלם ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה והיהושע בן נון. במ' כ"ה יח ה' ה' [ס"ע ט: שרח בת אשר (בר' מ"ו י"ז; במ' כ"ז מו) ויוכבד (עין בר'ל"ח; ב'שס"א עד ב'שס"ח) היו מבאי מצרים ומיוצאי, ושרח ולפי הגהת הגר"א: גם יוכבד היתה) גם מבאי הארץ (שם): יאיר בן מנשה (במ' ל"ב מא) ומכיר בן מנשה (בר' ב' כג; במ' ל"ב לט מ; יח' י"ז א) נולדו בחיי יעקב אבינו ומתו לאחר מיתת משה רבנו, ונזכר (במ' ל"ב מב) היה מן הנולדים במצרים ומת לאחר מיתת משה רבנו. — לפי ב"ב קכא נכנסו אחיה השילוני (עין ב'שפ"ו), יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה לא"י, מפני שלא נגזרה גזרה לא על שבטו של לוי ולא על פחות מכן כ' ולא על יתר מכן ס'; ועי"ש ראיות לכך.— לפי תנ' בהעלותך יב נכנסו גם אליד ומירד לארץ, והם נשיא מטה בנימין אלידד בן כסלון, במ' ל"ד כא, ונשיא אפרים קמואל בן שפטן, שם כז. — סח"ד בשם בחיי: מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו מקדישין החדש עפ"י הראיה, כי העננים היו מכל הצדדים ולא ראו השמש והלבנה. — מ"ג מה: כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם. — ועין ב'תפ"ח

במ' כ"ב כח: „ויפתח ה' את פי האתון וכו' הכיתני זה שלש רגלים“—תנ' בלק ט: רמזה לו: אתה מבקש לעקור אומה החוגגת ג' רגלים בשנה.

שם ל: „הלא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעורך עד היום הזה“—תנ' שם: הא למדת שלא היה זקן, שהאתון גדולה ממנו; ועין לקמן ערך מלחמת מדין.

כ"ד טו: „ויודע דעת עליון“—סנ' קה: שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה; אבל הקב"ה לא כעס בימי בלעם. ועין גר"י נבואות ישעיהו].

[—] וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב וכו'. [במ"ר כ"א: כל אותן מ' שנה לא סרחו במדבר עד שבאו לשטים]. ויצמד ישראל לבעל פעור וכו'. מעשה זמרי בן סלוא וכזבי בת צור ומעשה פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן שדקר את שניהם. ותעצר המגפה שבה מתו כ"ד אלף. מצות נתינת ברית כהונת עולם לפינחס לו ולזרעו אחריו. מצות צרור את המדינים והכיתם אותם וכו'. במ' כ"ה דב' ד' ג.

[י"ש קצח בשם ספרי: פרשיות במ' כ"ד וכ"ה סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב.

לפי סוטה מ"ג. ובי"ב קט יצא פינחס מב' שבטים וגם מיתרו: אביו „אלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה“, שמו"ר כה; ופוטיאל' משמעותו שטים: זה שפטפט ביצרו, והכונה ליוסף, וזה שפיטם עגלים לעבודה זרה, והכונה ליתרו, וידוע שהשבטים היו מבזים את פינחס ואומרים: ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעי"ו יהרוג נשיא שבט מישראל! ולכן מסיקה הגמרא, כי או שאבי אמו היה מיוסף ואם אמו מיתרו, או אבי אמו מיתרו ואם אמו מיוסף.

י"ש שופ' מב' בשם מד' חרשא: מכל השבטים יצאו שופטים ומלכים (ועין בנספח ד')

לישראל רגל אחד בכל חדש שבקיץ: בניסן פסח, באיר פסח קטן, בסיון עצרת, בתמוז היה בדעתו לתן להם מועד גדול, ועשו להם את העגל, ובטל תמוז ואב ואלול, ובא תשרי ופרע לשלשתם: ר"ה כנגד תמוז, יו"ט (לפי הנוסח המתוקן) כנגד אב, ז' ימי התג נגד אלול (וממילא שמיני עצרת כנגד תשרי).—ושם ע"ה: שמיני של חג רגל בפני עצמו.—ראויה היתה עצרת של חג להיות רחוקה ג' יום כמו עצרת של פסח; משל למה הדבר דומה וכו'; כך בפסח על ידי שישראל יוצאין מן החורף לקיץ ואין טרחת הדרכים קשה, לפיכך היא רחוקה ממנו ג' יום; אבל בחג על ידי שישראל יוצאין מן הקיץ לחורף וטרחת הדרכים קשה, לפיכך אינה רחוקה ממנו ג' יום. ועין עוד שם וב"ש השפב.

תנ"י פינחס יז: מה ראה להיות פוחת בכל יום? (מספר הפרים הנקרבים בחג הולך ופוחת מ"ג ביום א' ל"ב ביום ב' וכן הלאה, ובשמיני עצרת רק פר אחד). למדתך תורה דרך ארץ מן הקרבנות, שאם ילך אדם לאכסניה ביום ראשון מקבלו יפה ומאכילו עופות, בב'—דגים, בג'—גבינה, בד'—ירק, עד שמאכילו קיטנית].

[—]. י"ב אלף חלוצי צבא, אלף למטה, צבאו על מדין לפי מצות ה' ויהרגו כל זכר וכו' ואת חמשת מלכי מדין ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב [לפי המובא בערך ב'שליא, כי בלעם היה אחד מג' שהשתתפו בעצת פרעה, "הבה נתחכמה", נמצא שחיה יותר מר"י שנה; ואולם בס"י קו מסיק ר' חנינא מן הכתוב ה"י ב"ה כד: "אנשי דמים ומרמה לא יחזו ימיהם" כי בלעם נהרג בן ל"ג או ל"ד שנה, הינו פחות ממצצית ע' שנות אדם, וצדוקי אחד מאשר, כי ראה, פנקס של בלעם, ושם היה כתוב, כי בלעם החיגר

י"א בניסן, — רש"י לפי דק"ר י"ז: "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם" (הי י"ד לד) — לפי שהסמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נתן הבית ומוצאן; ועין תנ"י בשלח א].

[—] משה נצטווה: לעלות אל הר העברים ולראות את הארץ לפני האספו אל עמי, על חטא מי-מריבה (עין ב'תפ"ז י' בניסן); לסמוך את ידו על יהושע ולמנותו מנהיג תחתיו, במ' כ"ז יב—כג; דב"ג כח.

ה ע"ה: פרשה זו אולי יש לאתר ליום ג' באדר שנה זו.

[—] מצות הקרבנות של תמיד, שבת, ר"ח וכל המועדים. במ' כ"ח כ"ט. מצות נדרים ונדרי נשים. שם ל.

ה ע"ה: פרשיות אלה לא פורש זמן אמירתן, ואולי יש לכלול בין אלה שנאמרו בהר סיני, אבל פרשה ל' א ב: "ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה, וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'— וזה יש להבין, כי משה מסר עתה לבני ישראל את אשר נאמר לו מקודם בהר סיני, ולכן קבענו את זמנן פה.

[לפי במ' כט א—ה מקריבים באחד לחדש השביעי [ראש השנה] עשרה קרבנות— י"ש ישעי' שפס: כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שביום הזה כל העולם עומדין בדין והעולם מתחייבין כליה מפני שמלוכלכין בעבירות, נמצאת אומר כאלו בו ביום נבראו וכו' ולא התקינו (בר"ה) עשרה מלכיות עשרה זכרונות עשרה שופרות אלא כנגד עשרת ימי תשובה; אמר ישעיה, ויג: "ועוד בה עשיריה"—אמר הקב"ה: בראש השנה אני דן את עולמי, ובו ביום הייתי צריך לגמור הדין, ולמה אני תולה עד עשרה ימים, כדי שיעשו תשובה.

במ' כ"ט לה: "ביום השמיני עצרת תהיה לכם"—פסיק ל' ולא: בקש הקב"ה לתת

ב: ומסתבר שזה היה לאחר כניסת ישראל לארץ) היה היום שהתרו שבטים לבוא זה בזה ועשוהו יום טוב].

[—]. א' אחדש עשתי עשר (שבט), שנת ארבעים ליציאת מצרים. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וכו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (ס"ט: י: מא' בשבט עד ו' באדר, ל"ו יום, פרש משה רבנו את כל התורה כלה): דב' א—ליד.

הערה: ספר דברים נקרא גם משנה תורה לפי דב' י"ז יח, ובכמה כתובים בו נשנים המאורעות הספורים בספרי התורה הקודמים, על פי רוב בהוספת פרטים חדשים. מראי המקומות של כל הכתובים האלה צורפו בערכים המתאימים למראי המקומות הקודמים. מכאן ואילך יציגנו רק אותם הכתובים שתכנם סיועד לספר דברים.

[דב' א' ג:]ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחודש— ספרי (י"ט תת): מלמד שהשנה י"ב חדש— כלומר: לא י"א ולא י"ג, אבל לא ברור כיצד מוכח הדבר מן התורה. הראיה שמכיו שם ר' בנאה היא אותה ההוכחה המובאה להלן (עין ערך מות משה בבאיר) כי משה מת בו' באדר, אבל בדרון זה אין זו הוכחה מפורשת מן התורה. הראיות מן המקרא הן מאסתר ג' וויג' .בחדש הראשון הוא חדש ניסן: "לחדש שנים עשר הוא חדש אדר"; אבל גם פה אפשר להקשות קושית הנמרא ר"ה זי: מאי ראשון—ראשון למילתיה (לענין המדובר בו). נמצא כי הראיה היחידה מן המקרא ל"ב חדש בשנה היא משלמה עין ב'ק"ה.

שם ז: "נהר פרת"—י"ט תת: שניסיעות פרין ורבינן בו: זורעין בו זריעה עולה לג' ימים, נוטעין בו נטיעה עולה ל' יום.

ב: ז: "זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר"—י"ט תת: ח"צ: בנוהג שבעולם אדם מקבל אורח יום ראשון שוחט לו עגל, יום ב' שוחט לו שה, יום ג' תרנגולין, יום ד' קטניות, יום

היה בן ל"ג שנה כשהרגו פינחס הליטטים; ועין לעיל ערך בלק]. שבי עצום של נשיהם וטפם ובהמתם ושריפת עריהם. קצף משה על פקודי החיל על החיותם כל נקבה; מצותו להרוג כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש ולהחיות הטף בנשים, ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים; כל' הורג נפש וכל נג' בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביתכם וכו'. מצות אלעזר הכהן אל אנשי הצבא בדבר טהור כל מתכת וכו', וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבאו אל המחנה. מצות ה' בדבר חלוקת מלקוח השבי. במ' ל"א. [—]. משא ומתן של בני ראובן ובני גד עם משה בדבר התאחזם עם חצי שבט המנשה בממלכת סיחן ועוגו הסכמת משה בתנאי שהם יעברו את הירדן לעזור לכבוש את הארץ וכו'. במ' ל"ב:

דב' ג' יב—כ"ג כ"ט ז

[—]. מצות ה' בערבת מואב על ירדן ירחו להוריש את כל יושבי הארץ ולהתנחל את הארץ בגורל לפי גדל המשפחות. סמון גבולות ארץ כנען. מנחילי הארץ הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיאי המטות. נתינת ערים ללויים ושש ערי מקלט לנוס שמה הרוצח בשנגה. פקדה בדבר בנות צלפחד: אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים, ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה וכו'. במ' ל"ג

ל"ג—ל"ד דב' ג' כא כב; ד' מא—מג.

[במ' ל"ד ב:]צו את בני ישראל ואמרת אליהם וכו' במ"ד כ"ג ד: מלמד שהראה לו הקב"ה למשה כל מה שהיה ועתיד להיות וכו', דור דור ודורשיו ושופטיו ומנהיגיו ופושעיו וצדיקיו וכו'.

תענית ל: "זה הדבר" (במ' ל"ו)—דבר זה (שם ט: ,ולא תסב וכו') לא יהא נוהג אלא בדור זה (ר"ש:) בדור של בנות צלפחד; וט"ו באב (השנה לא פורשה;

ה' ממעט והולך, לא דומה יום ראשון כיום אחרון, אבל פה, זה מ' שנה וכו' יום ראשון כיום אחרון].

[—]. תחנוני משה אל ה' לתת לו לעבור ולראות את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ותשובת ה': רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. דבי ג' כג—כט: ד' כא כב. פרוט מצוות, כמה מהן שכבר נאמרו קודם וכמה חדשות. דבי ג' מד' והלאה.

[שם ד' ו': „ושמרתם ועשיתם כי היא חממתכם ובינתכם לעיני העמים” — שבת עה: מכאן שמצוה על אדם לחשב תקופות ומזלות; איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר: זה חשוב תקופות ומזלות; ושם: היודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב אסור לספר הימנו; ואבות ג' יח: תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה. ועין גר"ה.

ד' כה כו: „ונשנתם” וכו'—עין ג' של"ב. ד' לב: „כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים: הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו” — תגיגה יא: אין דורשין במעשה בראשית בשנים, דתנו רבנן: „כי שאל נא לימים ראשונים” — יחיד שואל ואין שנים שואלין; יכול ישאל אדם (מה שהיה) קודם שנברא העולם? תלמוד לומר: „למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ”; יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית? תלמוד לומר: „לימים ראשונים אשר היו לפניך” וכו'.

ה' טו, במצות כבוד אב ואם נאמר: „למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך”, ולהלן דבי כ"ב ה. במצות שלוח הקן: „למען ייטב לך והארכת ימים” — קיד' לט: הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלה את האם

ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה? אלא. למען ייטב לך לעולם שכלו טוב, ולמען יאריכון ימך לעולם שכלו ארוך. ועין ירו' תגיגה ב' א. כי ענין זה גרם לכפירתו של אלישע בן אבויה. — תני ריק' ח (ועי"ש): וזה (עולם שכלו טוב) שקראו אותו חכמים, העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה, אבל לנו שהיום (הננו) בעולם הזה (העולם הבא) יש לבוא. ולפיכך אומר: העולם הבא, לאחר שיוצא אדם מעולם הזה. ומי שאומר שזה העולם (י)אבד ואחר כך יבוא העולם הבא אין הדבר כן. אלא שהצדיקים כשיוצאים מעולם מיד עולים ועומדין במעלה. (והנשמות) של רשעים שוטטות בכל העולם ולא ימצאו מנוח לכף רגליהם, ואינה עולה למקום שנגזרה משם עד י"ב חדש וכו'.

ו' ז': „ושנתם לבניך” — קיד' ל: אל תקרא, ושנתם אלא ושלשתם; לעולם ישלש אדם שנותיו: שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בגמרא. פלוס יודע אדם כמה יחיה? אלא הכונה היא לימים — לפי רש"י ע"ו יא: ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע; ולפי תוספות שם וכן גם רמב"ם הלכות ת"ת א' יב: משלשים כל יום ויום (כ"י).

י"א יב: „תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה” — ר"ה יד: עתים לטובה עתים לרעה. ועי"ש בפרטיות.

י"א יד: „ונתתי מטר ארצכם בעתו” — י"ש תתטג (ספרי): מלילי שבת ללילי שבת כדרך שירדו בימי הורדוס המלך שהיו עסוקין בבנין הבית.

י"א כא: „למען ירבו ימכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' וכו' לתת להם” — ברכ' ה: אמרו לו לרבי יוחנן: יש זקנים בבבל. תמה ואמר: „למען ירבו

שמחה אחת, דב' ט"ז יא, מפני שהתבואה נכנסת בפנים, אבל פרות האילן נדונין, לפיכך אין כתיב שם שמחה שנית; אבל בראש השנה אין כתיב שם אפילו שמחה אחת, מאי טעמא? שהנפשות נדונות ומבקש אדם נפשו יותר מממונו. אבל בחג, לפי שנטלו הנפשות דימוס (סליחה) שלהם ביום הכפורים, ועוד שהתבואה ופרות האילן בפנים, לפיכך כתוב שם ג' שמחות.

י"ח ז: "מעונן" - צ"ל סה: זה המחשב עתים (רש"י: לשון עונה) ואומר: היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח וכו'. ועיי"ש גם על מנחש.

כ"ח: "הירא ורך הלבב" - י"ש תתקכג (ספרי): שהוא בן מ' שנה.

כ"ה ג: "ארבעים יכנו" - י"ש תרצה: ולמה מ' אלא האדם הזה נוצר (במעו אמר) למ' יום ועבר על התורה שנתנה למ' יום, ילקה מ' ויצא ידי ענשו.

כ"ז ה: "מוזב אבנים לא תניף עליהם ברזל" - מדות ג' ד: שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמוזב נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיניף המקצר על המאריך.

כ"ז ט: "היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך" - ברכ' טג: והלא אותו יום סוף מ' שנה היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני.

כ"ח יב: "לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך" וכו' - תענית א: גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו. ועיי"ש עוד מאמרים דומים וגם המאמר: קשה יומא דמטרא כיומא דדינא.

כ"ח טו: "והיו חייך תלואים לך מנגד" - מנ' קג: זה הלוקח תבואה משנה לשנה - ופחדת לילה ויומם - זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת. ועין תחלת

ימיכם וכו' על האדמה' כתוב, אבל בחוץ לארץ לא. אמרו לו: הם מקדימים ומחשיכים לבית הכנסת. אמר: זה המועיל להם.

ס: "כימי השמים על הארץ" - טו: צ"ל: ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו.

י"ג טו: "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - טו מ: "היו בודקין אותו: באיזה שבוע, באיזו שנה, חדש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזו שעה. ועין שם ובגמרא על חשבון ימי החדש ושעות היום.

ט"ז א: "שמור את חדש האביב" - ר"ה כא: שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. ועין שם יט-כא ולהלן על כמה עניני עבור. ועין י"ש קסט על עבור החדש והשנה.

טז: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" - ברכ' יב: אמר ר' אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן ע' שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא: ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות; וחכמים אומרים: ימי חייך העולם הזה, כל' להביא לימות המשיח. אמר להם בן זומא: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר, ירמ' כ"ג ה: "ולא יאמרו עוד וכו' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים" וכו'. אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עקר ויציאת מצרים טפל לו.

ט"ז יד: "ושמחת בחגך" - פסיק' כט: את מוצא ג' שמחות כתוב בחג: פה בפסוק הסמוך טו. וייק' כ"ג מ, אבל בפסח אין את מוצא אפילו שמחה אחת. ולמה? שבפסח התבואה נדונית, ואין אדם יודע אם עושה היא השנה, אם אינה עושה (וטעם שני עין בהוספה, מדרש זמנים" תה קיג-קיא). וכן את מוצא שאין כתיב בעצרת אלא

ולפיכך, ולפי סדר הכתובים סודרו ערכים אלה לפני ו' באדר. אבל עין הערה לערך מות משה - ר"ה י"א: היום' מלאו ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ומחדש לחדש, שנאמר שם כ"ג כו: "את מספר ימך אמלא", לא אוכל עוד לצאת ולבוא וכו'. יהושע הוא עובר לפניך וכו'. ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל אהנהים בני לוי וכו' ואל כל זקני ישראל וכו'.

דב' ל"א א-יג.

שם ל"א י: "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" - סוטה מא: פרשת המלך כיצד? מוצאי יו"ט הראשון של חג (לפי גירסת הגמרא): בשמינית במוצאי שביעית וכו' ועין שם כל הטקסט והמעשה על אגריפס המלך].

[ו' באדר. ס"ע י]. ויאמר ה' אל משה: הן קרבו ימך למות, קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצננו. וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ויִמְדָה את בני ישראל שימה בפיהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל וכו'. ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא ויִמְדָה את בני ישראל. ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ וכו'. וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס. דב' ל"א יד-ל. שירת: האזינו השמיים ואֲדַבְרָה ותשמע הארץ אמרי פי וכו'. דב' ל"ב א-מג. [שם א: האזינו השמים' - י"ש חתקמב: שלא עשו (ישראל) מצוות שנתנו להם מן השמים, ואלו הן: עבור שנים וקביעות חדשים. - שם ב: "יערוף כמטר לקחי" - תענית ו: גדול יום הגשמים כיום (ולפי רבא: יותר מיום) שניתנה בו תורה. ועי"ש עוד על הגשמים. - שם ז: "זכור ימות עולם בינו שנות דר ודר" - י"ש שם: זה דורו של משיח שיש בו ג' דורות. עין ב'תמ"ח

אסתר.

כ"ח טו: "בבקר תאמר מי יתן ערב" - החלה אסתר: בבקרה של בבל (מדי, יון, אדום) תאמר: מי יתן ערבה; דבר אחר: בבקרה של בבל תאמר מי יתן ערבה של מדי, ובבקרה של מדי-מי יתן ערבה של יון, ובבקרה של יון-מי יתן ערבה של אדום].

כ"ח סט: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב".

[כ"ט ג ד: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר" - ע"ז ה: שמע מינה שאין אדם עומד על דעת רבו עד מ' שנה].

[ו' באדר]. אתם נצבים היום [רש"י: מלמד שכנסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית; ועין בערך הסמוך. ואולם קהלת"ר א' לא: אתם נצבים היום' זה היה ראוי להיות תחלת הספר, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה; ולפי"ז פרשה זו נאמרה בא' בשבט] כלכם לפני ה' אלהיכם וכו' כל איש ישראל, טפכם נשיכם וגרך וכו' לעברך בברית ה' אלהיך וכו' למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים וכו'. דב' כ"ט ט-ל. - שם כ"ט יד: "כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום" [תנ' פקודי ג: כל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושהיו עד סוף כל העולם כלן נבראו בששת ימי בראשית וכלן בגן עדן וכלן היו במתן תורה].

[...]. וילך משה וכו' ויאמר אליהם: בן מאה ועשרים שנה אנכי היום [ס"ע י: מה תלמוד לומר, היום? מלמד שבז' באדר נולד משה ובז' באדר מת; ואולם חוספות מנחות ל. "מכאן" מקשין: אם בשבת מת, אם כן כתב, היום' מערב שבת?

בן יואש—ומנשה, את דוד במלכותו—
ארץ יהודה, וכן הולך ומתפרש שם כל
הכתוב (ובי"ש תתקס"ד: ,עד הים האחרון,
מלמד שהראהו את כל העולם מיום
שנברא עד שיחיו המתים—עד היום
האחרון).—אותה הקושיה מוקשה שם על
הכתוב ברי"ד י"ד: "וירדוף (אברהם) עד
דן"—הלא עדין לא באו שבטים לארץ
וכו'? אלא שאמרו לו לאברהם: י"ב
שבטים עתידין לצאת מחלצין וזה חלקו
של אחד מהם; ועוד: במקום הזה עתידין
בניך לעבוד ע"ז, ותשש כחו מעליו (ולכן;
וירדוף עד דן, ולא הוסיף).—ויקרי"א
ו: כל ז' ימי אדר היה משה מבקש
תפלה ותחנונים שיפנס לא"י; בז' אמר
לו: לא תעבור. הראיתוך בעיניך ושמה
לא תעבור. וימת שם משה עבד ה' וכו'.
ויקבור אותו בגי בארץ מואב מול בית פעור,
ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה
[י"ש תתקס"ב: משה מת בחלקו של ראובן;
ההר העברים הזה הר נבו, דבי"ג מט.
ונקבר בחלקו של גד: "וירא ראשית לו
כי שם חלקת מחוקק ספון", דבי"ג כא:
ראשית לו זה קבורתו שנברא בתחלת
ברייתו של עולם, מחוקק זה משה
שהיה סופר]. ומשה בן ק"כ שנה במותו
[י"ש תתקס"ה: זה אחד מד' שמתו בני
ק"כ: משה—היה במצרים מ' ובמדין מ'
ופרנס את ישראל מ' שנה; הלל הזקן—
עלה מבבל בן מ' ושמש חכמים מ'
ופרנס את ישראל מ' שנה]; ר' יוחנן
בן זכאי—עסק בפרקמטיא מ' ושמש חכמים
מ' ופרנס את ישראל מ' שנה; ר' עקיבא—
שמש חכמים מ' ולמד תורה מ' ופרנס
את ישראל מ' שנה. ויבכו בני"א את
משה בערבות מואב שלשים יום. ויתמו
ימי בכי אב"ל משה [ספרי (י"ש תתקס"ה): מלמד
שבכו אותו קודם למיתה ל' יום]. ויהושע
בן נון מלא רוח חכמה וכו' [סוטה יג:
אותה שבת של דיו זוגי היתה: נטלה

מלחמת עמלק; "שאל אביך ויגדך זקניך
ויאמרו לך"—לפי שבת כג. כלולות בכתוב
זה גם כל מצוות דרבנן, כגון ברכת
הדלקת נר של חנוכה]. וידבר ה' אל
משה בעצם היום הזה [י"ש תתקמ"א: בחצי
היום, גם פה וגם ברי"ד יג ושמי"ב מא] לאמר:
עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר
בארץ אשר על פני ירחו וראה את
ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל
לאחזה ומות בהר אשר אתה עולה שמה
וכו' כי מנגד תראה את הארץ ושמה
לא תבוא וכו'. שם מד—גב.

[—]. וזאת הברכה אשר ברך משה
איש האלהים את בני ישראל לפני מותו.
ברכה מיוחדת לכל אחד מ"א השבטים,
חוץ משמעון [י"ש תתקנ: לפי שהיה בלבו
על אותו מעשה שעשה בשטים (מעשה
"זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני",
במ' כה יד), ואעפ"כ ספלו ליהודה: "שמע
ה' קול וכו', ז]. דבי"ג. שם ב: "הופיע מהר
פארן"—י"ש תתקנב: ד' הופעות, במצרים:
"יושב הכרובים הופיעה", תה"פ בן בשעת
מתן תורה; הופיע מהר פארן, שלישית
לימי גוג ומוגג: "אל נקמות הופיע",
תה"פ צ"ד א; רביעית לימי המשיח: "מציון
מכלל יופי אלהים הופיע", תה"פ ב].

[—]. א' באדר או ז' באדר או א'
בשבת או ז' בשבת. בשבת. בהצות
היום או במנחה, או בערב שבת או
בד' או בה' בשבת]. ויעל משה מערבות
מואב אל הר נבו וכו' ויראהו ה' את
כל הארץ: את הגלעד עד דן ואת כל
נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל
ארץ יהודה עד הים האחרון [י"ש תתכב
בשם מכלתא מקשה: הלא עדין לא באו
שבטים לארץ ולא נתחלקה ארץ ישראל
לישראל? ומתרג: הראהו הקב"ה למשה
את בית המקדש—גלעד, את שמשון—
דן, את ברק בן אבינועם—נפתלי, את
יהושע במלכותו—ארץ אפרים, את גדעון

בס"ע י אמור: יום השבת היתה מלחמתה של יריחו, וכפי שמוכת שם היה יום זה כיה בניסן (ועין ערך זה); נמצא שא' בניסן היה א' בשבת, ואם כן א' באדר כשהוא בן ל' יום היה ו' בשבת וז' בו ה' בשבת. כך ברורה בעינינו שיטת ס"ע לפי כל הראיות שהבאנו—שונה מזה היא שיטת רש"י, גם כן אליבא דס"ע, שכפי הנראה הסתח את דעתו מעבורו של אדר באותה שנה או נעלם ממנו, ובקדושוין לתי הוא מדגיש שאדר הוא בן כ"ט יום, וכפי הנראה למד זאת מתוספתא סוטה יא, ששם אמור, כי לאחר מות משה אכלו בני את המן ל"ט יום מ' באדר ועד ט"ז בניסן, ואם נחשוב מן ועד בכלל יצא לנו שאדר הוא בן כ"ט; ואולם עין לקמן בערך ט"ז בניסן, ששם מוכח, כי גם את דברי התוספתא אפשר לפרש על פי אדר בן ל' יום, הינו לא עד בכלל. מצרופ כל דברי רש"י בענין זה בפסקי יהושע יוצא לנו חשבונו כזה: משה מת בו' באדר (בן כ"ט יום); ל' ימי אכלו הם אפוא ו' באדר—ו' בניסן; ביום כ"ט מימי אכלו, הינו ביום ו' בניסן שלח יהושע את המרגלים ליריחו, שכן ביהו' ב' א הוא מוכיח, כי רק ביום החמישי למן היום שנשלחו המרגלים עברו ישראל את הירדן; ג' ימים ישבו המרגלים עד שבו הרופים בו בלילה (כלומר של יום ג'), יהו' ב' כב, עוד יום אחד לפי הכתוב ג' א וכפי שנראה מן הכתוב ג' ה, ורק ביום המתרת עברו את הירדן, והוא היה ו' בניסן; ביום ל' לאבל משה (רש"י ג' ה), הינו ו' בניסן—פסוק א' יא: "הכינו לכם צדה, כי בעוד שלשת ימים" (רש"י: בסוף ג' ימים; בעוד שתהיו כאן ג' ימים ואחר תעברו); ימי ההכנות היו אפוא ו' ח' וט' בניסן עברו את הירדן, צא מהן ליג יום למפרע משמעו, שאם מ' בניסן בצרופ ל' של אדר, שהם יחד מ' יום, נגרע ליג יום (ל' ימי אבל משה ונ' ימי ההכנות) תמצא בדיוק ו' באדר, הוא יום מות משה ויום א' לאבלו, בדבר היום בשבוע שבו מת משה לפי ס"ע יש לנו הוכחה זו:

רשות מזה ונתנה לזה; רש"י: שני זוגות, שני חברים היו: התחלת היום למשה וסופו ליהושע]. ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וכו'. דבי ל"ד; ס"ע י; אסתר זו תוספות מנחת ל, "מכאן" י"ש בשלח טז; זהר בשלח פח ותרומה קנו; סה"ד בשם רב"ע, א"ח. באור והערה. ענין היום בחדש והיום בשבוע, שבו מת משה, טעין ברור מפורט, כדי לישב כמה פליאות ולסלק כמה סתירות של מפרשים שונים. הענין קשור ביום ו' בניסן, שבו עברו ישראל את הירדן ונכנסו לארץ, ובג' ימי ההכנות שקדמו ליום זה לפי יהושע א' יא, ג' א ב, המפורטים בערכים הסמוכים. השיטה המקובלת ביותר (עין קידו' לחי) ושלפיה סדורים גם הערכים הבאים, היא שיטת ס"ע, כי משה מת בו' באדר, וכפי שנוכיח מיד בה' בשבת. ס"ע י מסיק יום מות משה בו' באדר בדרך זו: אבל משה בערבות מואב אך ל' יום, כאמור לעיל, לאחר האבל היו ג' ימי הכנות (יהו' א' יא), וכיום הרביעי (שם ונ' ב ה) עברו ישראל את הירדן ביום ו' בניסן (שם ד' יט). צא מהן ל"ג יום למפרע, ואתה למד שבוי באדר מת משה רבנו". מזה ברור שס"ע חושב אדר בן ל' יום; וכן אמור בפרוש גם להלן בערך ט"ז בניסן בדבר זמן אכילת המן למן הפסקתו (לכל הדעות, וע"ש), ולהלן, בערך ג' בתמו, בהערה, הוכחנו, כי היתה לו לר' יוסי (בס"ע) כונה מיוחדת לקבוע אדר בשנה זו בן ל' יום. לפי זה נמצא שמישה מת בו' באדר; ימי אבלו ל' יום היו ו' באדר—ו' בניסן; ו' ח' וט' בניסן הם ג' ימי ההכנות, ולאחריהם, ב' בניסן עברו את הירדן, צא מהן ליג יום למפרע משמעו, שאם מ' בניסן בצרופ ל' של אדר, שהם יחד מ' יום, נגרע ליג יום (ל' ימי אבל משה ונ' ימי ההכנות) תמצא בדיוק ו' באדר, הוא יום מות משה ויום א' לאבלו, בדבר היום בשבוע שבו מת משה לפי ס"ע יש לנו הוכחה זו:

כשבת (עין בסמוך ו' בניסן), משום שביום ה' נבראו יצורי המים; ואיך היה א' בניסן נ' כשבת וא' באדר (כן ל' יום) א' כשבת ו' בו שבת.

— ס"ע י ותענית ט: נפסק המן (עין להלן ט"ז בניסן) ונסתלקו עמוד הענן והבאר ולא חזרו עוד; וזו היא כונת הכתוב וזכריה י"א ח: ואכחיד את שלשת הרועים (שהם מרים, אהרן ומשה) בירח אחד, שהרי לא מתו בירח אחד; עין ב'תפ"ז ערכים מות מרים ומות אהרן. [—] ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון: משה עבדי מת ואתה קום עבור את הירדן וכו'. כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו וכו'. רק חזק ואמץ וכו'. מצות יהושע אל העם: הכינו לכם צדה, כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן הזה וכו'. השתתפות שבטי ראובן וגד וחצי שבט המנשה בכבוש הארץ.

יהר א.

[ויהי אחרי — ברי"ר ס"ב ז: בכל מקום שנאמר, ויהי אחרי, חזר העולם לאחוריו, כגון פה: ויהי אחרי מות משה' מיד נתגרו בהן יתדות הארץ; בר' כ"ה יא, כ"ו יח: ויהי אחרי מות אברהם' סתמו פלשתים את הבארות; ש"ב א: "ויהי אחרי מות שאול", ש"א ל"א א: "ופלשתים נלחמים בישראל"].

[ב'תפ"ח—ב'ד"ו. כ"ח שנים שפרנס יהושע את ישראל; עין ב'ד"ו].

— ו' בניסן]. יהושע שלח שני מרגלי חרש [ת"י שלח א: פינחס וכלב] ליריחו. הם באו לבית רחב הזונה [וב' קטו: בת י' שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים (ולפי זה נולדה ב'תל"ח) וזנתה כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, אחר נ' שנה נתגיררה]. הדבר נודע למלך יריחו והוא שלח לדרוש ממנה להוציא אליו את האנשים. שקרה ואמרה, כי כבר יצאו

הינו ו' ימים שעברו באדר (וזאת מרגיש רש"י בקידושין לה-) טרם שהחלו ימי אבל משה, משמע שיום ו' באדר היה יום א' לאבלו, משום שביום זה מת. אשר ליום בשבוע שבו חל אותו יום נמצא, כי לפי שיטת רש"י זאת בצרוף האמור כ"ע ע"ד מלחמתה של יריחו שהיתה בשבת כ"ח בניסן חל יום ו' באדר בערב שבת. ובעל כרחנו עלינו לפרש לפי שיטה זו גם את דברי רש"י בקיד' לה. אעפ"י ששם הוא נראה כסותר את עצמו באמרו: ל' יום עמדו בערבות מואב לבני; ומשנצטוו יהושע להסיע: הכינו צדה שלשה ימים, ובשלישי עברו את הירדן דתיב; בעוד שלשת ימים. אפשר שדברי רש"י נשתבשו פה ויש להגיה, וברביעי עברו את הירדן, עכ"פ זו היא כונתו, כי תרגומו של, בעוד שלשת ימים' הוא, בסוף תלתא יומין, וכן פירש ביה"א' יא, ועל זה סמך וסתם את דבריו, שאם לא כן לא היה יכול לעשות בסמוך את החשבון של, צא מהן ל"ג יום למפרע, כפי שהוא עושה שם, שהרי או אם נרע ל"ג יום מ' בניסן נמצא שמשה מת בו' ולא בו' באדר. וקושיה זו אמנם מקשין התוספות שם קיד' לה, שאינן רוצין להסכים, כי ה' דבר עם יהושע ביום ל' לאכל משה, שכן אין השכינה שורה מתוך עצבות, ולכן הן באין לירי מסקנה, כי ימי ההכנות התחילו מיום ל"א לאבל משה, ונ' ימי ההכנות היו ח' מ' ו' בניסן, והעם עבר את הירדן ביום ג' של ימי ההכנות, ומה שאמור, מקצה שלשת ימים' משמעו, סוף יום שני שסמוך ליום ג', ומה שאמור, ל"ג יום' משמעו, ביום ל"ב בסופו סמוך לתחלת יום ל"ג, ודחוק, ובדבר יום השבוע של יום ו' באדר באין התוספות מנחות ל' לירי מסקנה, שאמנם לפי האמור למעלה יוצא שמשה מת לא בשבת, כי אם בערב שבת. — ולפי פרי"א ט' וכן גם י"ש יונה תקן עמדו מימי הירדן לפני ארון ברית ה' ביום ה'

ולעיל הערה למות משה]. העם נסע מאהליהם אל הירדן. וכבוא נושאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים, והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר, ועמדו המים היורדים מלמעלה כמו נד אחד וכו' תמו נכרתו. והעם עברו נגד יריחו וכו' וכל ישראל עוברים בחרבה וכו'. יהו"ג ; ד' יט.

[ג' ז': "ויאמר ה' אל יהושע: היום הזה אחל גדלך" וכו' – קהלת"ר א' לא: זה היה ראוי להכתב תחלת הספר, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה].

[ב'תפ"ח – ג'ש"ח. ס"ע יא: ה' נשנה עשו ישראל על הארץ משנכנסו לה עד שיצאו ממנה (בחרבן הראשון). שהן י"ז יובלות שלמים. ועין ג'ש"ח].

[–]. בו ביום, י' בניסן, נשאו לפי מצות יהושע י"ב אבנים מתוך הירדן ויעבירו עמם אל המלון ויניחום שם. והעם חנה בגלגל בקצה מזרח יריחו. יהו"ד. [לפי ס"ע וסוטה ל"ב. ורש"י שם ויהו"ד ג': באותו יום באו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשמרון בצד שכם] ויהושע בנה מזבח בהר עיבל [מאותן האבנים שהעלו מן הירדן] וכתב שם על האבנים את משנה תורת משה, והעם עמד מזה ומזה לארון ברית ה' חציו אל מול הר גריזים וחציו אל מול הר עיבל וקראו את כל דברי התורה הברכה והקללה [ואכלו ושתו וקפלו את האבנים ובאו] ולנו בגלגל. יהו"ח ח' – לה.

[ירי' סוטה ד' ג': כל ביאות שנאמרו בחורה לאחר י"ד שנה נאמרו. ז' שכבשו וז' שחלקו (עין ב'תפח – ב'תצ"ה ; ב'תצ"ה – ב'צ"ב), ודכוותה לא נאמרו ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנה. וכו' והכתיב, דב' כ"ד: "והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה?" אבנים תקימו אותן מיד, ברכות וקללות לאחר

ואת המרגלים החביאה על הגג. לפי דרישתה נשבעו לה להחיות את כל משפחתה כאשר יכבשו את יריחו, והיא הורידתם בחבל בעד החלון, ואמרה להם: "ההרה לכו וכו' ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרודפים" [רות רבה ב' א: מלמד ששרתה עליה רוח הקדש, שאם לא כן מנין היתה יודעת שעתידין (הרודפים) לחזור לאחר ג' ימים?]. המרגלים נחבאו בהר שלשה ימים [עד ט' בניסן] ושוב ליהושע. יהו"ב; רש"י שם א ג' ג' ה.

[– ז' בניסן]. תמו ל' ימי בכי אבל משה. דב' ל"ד ח; ועין הערה לו' באדר. [– ז' ט' בניסן]. שלשת ימי הכנה. יהו"א י"א; ג' ב; רש"י ג' ה.

[–]. ט' בניסן, וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבאו עד הירדן וילינו שם טרם יעברו. מקצה שלשת ימים (להכנות) אמר יהושע אל העם התקדשו, כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות. נתנו פקדות לכהנים לשאת את ארון הברית עד קצה מי הירדן ולעמוד בירדן; [וישכם יהושע בבקר' – י"ש יהו"ג יג בשם מכלתא: בבקר ולא בלילה. מגיד: משנתנה רשות למלאך לחבל אין מבחין בין צדיק לרשע, וסמוכין לכך: שמי י"ב כגן יחו' כא ח: ללמדך שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב (כלומר: באור היום, שנאמר בו, בר' א' ד: כי טוב), וכן את מוצא שהיו האבות והנביאים נוהגים בדרך ארץ: אצל אברהם, בר' כ"ב ג, יעקב, שם כ"ח יח, משה, שמי ל"ד ד, שמואל, ש"א ט"ו יב, דוד, שם י"ז כ, נאמר: וישכם בבקר'. ושם: מלמד שתפלתן של צדיקים נשמעת בבקר, שנאמר תה' ה' ד: "ה' בקר תשמע קולי".

[–]. י' לחדש הראשון (ניסן). [י"ש חק: יום ה' בשבת (כלומר: יום שבו נבראו יצורי הים); ועין שם פרש"י זית רענן

י"ד שנה נאמרו. ועיי'ש כל הענין].

[ס"ע יא: באותה שעה נתחיבו ישראל

בהלה ובערלה ובחדש. - קדושין מ: רבי

יוסי אומר: גדול למוד (התורה) שקדם

לחלה מ' שנה. פרוש לפי רש"י וספרי שלה:

מצות חלה פורשה בתורה, במ' ט"ו יז-כא,

ושם נאמר „בבאכם אל הארץ" במקום

„כי תבאו" בשאר מקומות; מכאן שמצות

חלה נוהגת מיד עם כניסת ישראל

לארץ, וממתן תורה בחודש השלישי

בשנה א' ליציאת מצרים, ביתפ"ח, ועד

כאן מ' שנה. ועין המשך מאמר זה

בערך ב"ךג].

[. - השכנת אהל מועד בגלגל ששם

עמד י"ד שנה: ז' שכבשו וז' שחלקו,

ביתפ"ח-ב"ךג. זב קיח].

[. - י"א בניסן]. בעת ההיא וכו'

מילת בני ישראל בהרכות צורים כי כל

העם הַיְיָדִים במדבר בדרך בצאתם

ממצרים לא מלו וכו'. וישבו תחתם

במחנה עד חיותם. יהוה א-ס; ס"ע יא. [רש"י

לפי יבמות ע"ע: „ושבו מל את בני ישראל

שנית" (יהוה ב) - שמלו כבר בליל יציאתם

ממצרים קהל גדול יחד, וזו פעם שניה,

שכל מ' שנה שהיו במדבר לא נשבה

להם רוח צפונית ולא היה להם יום נוח

למול (אגדת בראשית יז: חוץ משבטו של לוי

שהם היו מלים את בניהם). - שם יבמ: בי'

(בניסן) לא מלו משום חולשת הדרך.

ואולם בירר פס' ה' ח' יש מי שאומר, כי

בעשירי מלו].

[. - י"ד בניסן בערב. עשית הפסח

בערבות יריחו. יהוה ה' י.

[. - ט"ז בניסן. ס"ע יא: הקריבו בני

את העמר; ועין ר"ה יג. ותוספות שם

„דאקריבו". ויאכלו מעבור הארץ ממחרת

הפסח [ועין רש"י] מצות וקלוי בעצם

היום הזה. וישבת המן ממחרת באכלם

מעבור הארץ. ולא היה עוד לבני ישראל

מן, ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה

ההיא. יהוה יש אם יב; י"ש בשלח טז; ועין לעיל

ז' באדר נפסק המן.

באור: „ממחרת הפסח" משמע: ט"ז

בניסן, שהוא ממחרת עשית הפסח כ"ד בניסן

בין הערבים; וכן הוא בפרוש במ' ל"ג: „ויסעו

מדעמסם בחדש הראשון בחמשה עשר יום

לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו כנ"י וכו'.

ואולם ס"ע ולפיו רש"י מטעמים שפה משמעו:

ממחרת חג הפסח. הינו יום הנפת העומר. שהוא

ט"ז בניסן, וכן כתוב מובא ב"ש בהר תרנח:

הגיע (לאחר כניסת ישראל לארץ) ט"ז בניסן

נתחיבו בעומר (שכן אכילת חרש, מתבואת

הארץ, מותרת רק לאחר הנפת העומר); שזו

כ' יום (היינו בשבועות) נתחיבו בשתי הלחם.

[י"ש בשלח ט"ז וגם יהוה בשם מכילתא (ועין קיד

דח. וירר חלה ב' א): משיורי המן שלקטו

בז' באדר (עין שם לעיל נפסק המן)

הסתפקו בניי (לפי דעות שונות): עד י"ז

בניסן ל"ט יום: כ"ד של אדר, ט"ו של

ניסן (פרוש: לפי דעה זו, ממחרת הפסח

משמעו ט"ז בניסן, וא"כ, ממחרת באכלם

זה י"ז בניסן); או מ' יום: כ"ד של

אדר, י"ז של ניסן (פרוש: לפי דעה זו

וכן גם שאר הדעות הבאות, ממחרת

הפסח' הוא ממחרת חג הפסח, ט"ז בניסן,

וא"כ, ממחרת באכלם' הוא י"ז בניסן);

או ע' יום: כ"ד של אדר ראשון, ששנת

עבור היתה, ל' של אדר ב', י"ז של

ניסן; או ע' יום: משה מת בז' בשבט,

ואכלו מן המן; כ"ד של שבט, ל' של

אדר (ואותה שנה לא היתה מעברת).

י"ז של ניסן. - נמצא שלפי כל הדעות

היה אדר בשנה זו, ואפילו אדר ב' בן

ל' יום]. המן נאכל מ' שנה. שם ט"ז לה.

[ס"ע י: והלא חסרים ל' יום? (שהרי החלו

לאכלו ב'תמ"ח ט"ז באיר) - אלא שאכלו

עוגות מצות שהוציאו בידן ממצרים

שהיו יפות להם כמן. ולפי דעה אחרת

(י"ש טס) נאכל המן ג"ד שנה: מ' במדבר,

ז' שכבשו וז' שחלקו, ביתפ"ח-ב"ךג].

(. - י"ש ירמ' טכח: שתי שנים עשתה

הארץ פרות מרבים מה שלא עשתה

[י"ד ס"ג ו' ג': עכן בשיחתו עם יהושע בשעת משפטו אומר אליו: משה רבך, אשר מיום מותו לא עברו אלא ל' או מ' יום וכו'. דברים אלה נאמרו כפי הנראה מתוך השערה בעלמא, כי בדיקת התאריכים מוכיחה, שמן מות משה (לכל המאוחר ו' באדר) עד משפט עכן עברו לכל הפחות יותר מל' יום. — תנ" מסעי ה': עכן הודה כי בשבת גנב והוציא מיריחו והטמין בתוך אהלו ונסקל על חלול שבת ונשרף על שְמַעַל בחרם].
[—]. כבוש צי שנעשתה תל עולם שממה עד היום הזה, וכל אנשיה י"ב אלף הפו לפי חרב, ומלך העי נתלה עד הערב וכו'. יהו"ח א'—כט. [ס"ע יא: מלחמתה של יריחו. של עי ושל גבעון היו בתוך ג' חדשים].

[—]. מעשה יושבי גבעון שהתחפשו כאלו באו מארץ רחוקה ויהושע כרת להם ברית לחיותם. מקצה שלשת ימים באו בני אל עריהם גבעון וכו', ולא הפום בני כי נשבעו להם נשיאי העדה וכו' ויהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה ולמזבח ה' וכו'. יהו"ח ט.

[—]. ג' בתמוז. א' בשבת או ד' בשבת או ערב שבת]. מלחמת גבעון. חמשת מלכי ירושלים, חברון, ירמות, לכיש ועגלון התאגדו לעלות על גבעון ולהכותה על אשר השלימה את יהושע. אנשי גבעון קראו לעזרה את יהושע. ויבא אליהם יהושע פתאום, כל הלילה עלה מן הגלגל. ויהומם ה' לפני ישראל וכו'. הם במורד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עוקה וימותו וכו'. אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמורי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל: שמש בגבעון דום וירח בעמק אֵילון. וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו, הלא היא כתובה על ספר הישר [ע"ז כה: לפי דעות שונות — ספר אברהם יצחק ויעקב (בראשית); משנה

כל ימות העולם: שנה אחת בכניסתן לארץ, ושנה אחת שגלו מן הארץ, ג' שליח; ועין שם הראיות מן הפסוקים].
[—]. ביריחו ראה יהושע איש עומד

לנגדו וחברו שלופה בידו. „הלנו אתה אם לצרינו?" ויאמר: לא כי אני שר צבא ה' וכו' של נעלך מעל רגלך, כי המקום אשר אתה עומד עליו קדש הוא וכו'. יהו"ח יג—טו.

[—]. כ"ב—כ"ז בניסן. א'—ו' בשבת]. לפי מצות ה' הקיפו העם את העיר יריחו, שהיתה סגרת ומסגרת. פעם אחת בכל יום לפי סדר זה: החלוץ הולך בראש, אחריו שבעה כהנים הולכים ותוקעים בשופרות, והמאסף הולך אחרי הארון ה' ותקוע בשופרות. וכל העם לא השמיע את קולו. כה עשו ששת ימים; [—]. כ"ח בניסן. ט"ע יא: שבת]. ויהי ביום

השביעי [תנ"ב שא כח: מנין שהיתה שבת? שאין ז' ימים בלא שבת] וישכימו כעלות השחר ויספו את העיר כמשפט הזה שבע פעמים וכו'. ויהי בפעם השביעית תקעו הכהנים בשופרות ויאמר יהושע אל העם: הריעו וכו' ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה ויעל העם העירה איש נגדו וילכדו את העיר. החרמת כל אשר בעיר. [תנחומא שם: כיון שכבשה בשבת אמר יהושע: שבת קדש וכל מה שכבשנו בשבת יהיה קדש]. הצלת רחב הזונה וכל משפחותיה. שרפת העיר באש וכו'. יהו"ח יז.

[—]. מעשה עכן: במלחמה על עי הפו בני ישראל אמר ליהושע: חטא ישראל וכו' לקחו מן החרם וגם גנבו וכו'. וישכם יהושע בבקר ויקרב את ישראל לשבטיו וכו' וילכד עכן בן כרמי למטה יהודה. עכן הודה כי לקח מן השלל אדרת וכסף וזהב וטמן באהלו. הוא וכל משפחתו ובהמתו וכל אשר לו הובאו לעמק עכור, נרגמו באבנים ונשרפו באש. יהו"ח ז.

בגבעון דום, כלומר ביום שבו נבראו המאורות.

פ"א נב: שמש בגבעון דום – שבא יהושע ועשה מלחמת ישראל והגיע ערב שבת וראה בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, עד שראה חכמי הגוים רוגשים במזלות לבוא על ישראל, מה עשה? פשט את ידו לאור השמש והירח והזכיר עליהם את השם ועמד כל אחד ואחד במקומו ל"ו שעות עד מוצאי שבת.

ד"ר י"ב: הקב"ה ברא את עולמו יום שיהא יום ולילה שיהא לילה, בא יעקב ועשה את היום ששקע לו הקב"ה את השמש שלא בעונתה שנא' ב' כ"ה יא: ויִלֶן שם כי בא השמש. בא יהושע ועשה הלילה יום: שמש בגבעון דום.

ע"ז מה: כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה ולנדימון בן גריון. בדבר יהושע מפורש בכתובים; בדבר נדימון – קבלה. ועין תצני כג בדבר משה עין שם הראיות לכך.

הערה: זו היא הלשון כס"ע יא: בשלשה בתמוז, ויאמר (יהושע) לעיני ישראל: שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון; ויהם השמש וכו' (יה"ו י"ב יג). רבי יוסי אומר: יום התקופה היה. למדנו שריח ניסן של אותה שנה הוא היה יום התקופה. – כמו לעיל בערך ב'תמיד בן נם פה ניתנת רשימה מלאה של המולדות (של ניסן) והתקופות (של ניסן וחמז) האמצעיים (לפי הלוח העברי שכידוני) והאמתיים (לפי חשבון התכונה) של השנים ב'תפ"ח – ב'תצ"ז ליצירה, שכן רשימה זו נותנת לנו את האפשרות לברר, לאיזו שנה ליצירה מכוונת ב'תפ"ח, שנת בניסת ישראל לארץ.

ב'תפ"ח ליצירה. 1273 לפני ספח: שנה י"ח במחזור. פשוטה. מילר ניסן האמצעי: : יא תמב. יהא ג' 17 במרס שעה 5.25. קביעות השנה: כחג. ר"ח ניסן ביום ג' 17 במרס. פסח ביום ג' 31 במרס. המילר

תורה (דברים): שופטים; ועין ירר טוטה א י]. ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים. יהושע וכל ישראל שבו הגלגלה. יהו"א – טו. ס"ע יא. פ"א נב. וע"ז מה: מתוך דיוק בכתוב, ויעמד השמש בחצי השמים (שזה משמע: בצהריים) ולא אץ לבוא (לשקוע) כיום תמים" מחולקים שלשה חכמים בשעור עמידת השמש: לפי ר' יהושע בן לוי ארך אותו יום (של י"ב שעות) כ"ד שעות – השמש הלך שש (עד חצי השמים) ועמד שש, אח"כ הלך שש (עד מקום השקיעה) ועמד שוב שש שעות; לפי ר' אלעזר ארך אותו יום ל"ו שעות: כנ"ל הלך שש ועמד י"ב, הלך שוב שש ועמד י"ב, כלומר: עמידתו בלבד ארכה כיום תמים, כ"ד שעות; ולפי ר' שמואל בר נחמני ארך אותו יום מ"ח שעות: השמש הלך שש ועמד י"ב, הלך שוב שש ועמד כ"ד שעות, משום שהוא מדיק במלים, ולא אץ לבוא כיום תמים: רק בשעת השקיעה עמד כ"ד שעות, משמע שבפעם הראשונה לא עמד יום תמים. ויש אומרים כי שלשת החכמים מחולקים בענין התוספת (של העמידה) בלבד, ואם כן לפי ר' יהושע עמד השמש כ"ד שעות; הלך שש ועמד י"ב, הלך שוב שש ועמד שוב י"ב; לפי ר' אלעזר עמד ל"ו שעות; הלך שש ועמד י"ב, הלך שש ועמד כ"ד; ולפי ר' שמואל עמד מ"ח שעות; הלך שש ועמד כ"ד, הלך שש ועמד כ"ד, מפני ש'וא מקיש עמידתו לביאתו, כשם שביאתו (שקיעתו) ארכה כיום תמים, כן עמידתו ארכה כיום תמים.

ס"ע יא: היום ההוא היה יום התקופה. י"ש יהושע נב: אמר השמש ליהושע: אני נבראתי ברביעי (בשבת) ואתה (כלומר: האדם) נבראת בששי (בשבת) ואתה אומר לי, דום!

ד"ש אסתר התרנו: ברביעי (בשבת), שמש

10.45. לפי חשבוננו: ח' בניסן; לתמוז: ג' 5 ביולי
שעה 17.14. לפי חשבוננו: י"ג בתמוז.
עיון בטבלה זו מוכיח לנו שני דברים
שהם אחד: א) קביעות שנת כניסת ישראל
לארץ לפי ר' יוסי אינה מתאימה אלא לשנת
ב'ת"צ ליצירה, שלפי חשבוננו ר"ח ניסן
ופסח שלה תלים בשבת. לפי ר' יוסי בסעי',
כפי שציין בערכים הקודמים, היתה מלחמת
יריחו בשבת כ"ח בניסן; אם כן היה א' בניסן
א' בשבת (ואלו בשנים ב'תפ"ח וב'תפ"ט
ליצירה היה ר"ח ניסן ביום ג' בשבת). אמנם
גם כיוחס לשנת ב'ת"צ יש הבדל בין קביעותנו
לקביעות ר' יוסי ביום אחד, וסבת ההבדל
הזה הוא מה שנתבאר לנו לעיל בערך ו'
באר, שאדר של אותה שנה היה בן ל' יום,
ואלו לפי חשבוננו אדר הסמוך לניסן הוא
לעולם בן כ"ט יום; ואולם לחלן נראה,
שעל פי האמת גם ההבדל זה אינו. (ב' התקופה
שעליה מדבר ר' יוסי, שהיא היתה ביום ג'
בתמוז, יום מלחמת נבעון, וממנה הוא לומר,
שתקופת ניסן של אותה שנה נפלה בר"ח
ניסן—אינה מתאימה לשום חשבון של תקופה
(כפי שאפשר להוכיח מתוך הרשימה הנ"ל)
אלא לחשבון התקופות הנקרא על שם שמואל,
שלפיו נפלה תקופת ניסן בשנת ב'ת"צ (ורק
בשנה זו ולא באחרת מני השנים הנ"ל) ביום
א' בניסן ותקופת תמוז ביום ג' בתמוז,
כדיוק כמו תקופת ר' יוסי, ושוכ מתברר
לנו מה שהוכחנו בלי שום ספק בנוסף ו'
כי המספר ב'תפ"ח (כמו כל שאר מספרי
השנים בספר זה) מסמן את השנים לאדם
שעברו עד שנת כניסת ישראל לארץ, והכניסה
היתה בשנת ב'תפ"ט לאדם, שהיא ב'ת"צ
ליצירה.

ואשר להבדל ביום אחד שאנו מצאיים
בין קביעות שנת ב'תצ"ט לפי הלוח שלנו
ובין קביעותו של ר' יוסי, שהוא מאחר את
ר"ח ניסן ליום א', הנה על פי ההבדל הזה
היה ר' יוסי צריך לכאורה להקדים את תקופת
ניסן ליום ל' באדר ואת תקופת תמוז ליום

האמתי (ומן אי"י): 17 במרס שעה 11.11.
ד' 25 במרס שעה 12; לתמוז: ה' יב בתמוז
שעה וחצי, והוא ד' 24 ביוני שעה 19.30.
תקופת רב אדא לניסן; ג ח בניסן כ שמש
נו, והוא ג' 24 במרס שעה 14.19; לתמוז:
ד יא בתמוז ג פסח יא, והוא ג' 23 ביוני
שעה 21.48. התקופה האמתית לניסן; ד'
1 באפריל שעה 23.14, לפי חשבוננו; לילה
ליום י"ז בניסן; לתמוז: א' 5 ביולי שעה
5.42. לפי חשבוננו: כ"ב בתמוז.

ב'תפ"ט ליצירה, 1272 לפסה"ג י"ט
במחזור, מעוברת, מולד ניסן האמצעי: ב ח
א"א, והוא כ"ט באדר ב', 5 באפריל שעה
2.57. קביעות השנה: השנ ר"ח ניסן ביום
ג' 6 באפריל, פסח ביום ג' 20 באפריל.
המולד האמתי: ב' 5 באפריל שעה 4.14.
תקופת שמואל לניסן; ו יט אדר ב', והוא
ה' 25 במרס תחלת שעה 19; לתמוז: ו
כב בסיון ו' שעות וחצי, והוא ו' 25 ביוני
שעה 1.30. תקופת רב אדא: ה יח אדר"ש
ב רעו כה, והוא ד' 24 במרס שעה 20.15;
לתמוז: ה כא בסיון ט יפו נט, והוא ח'
24 ביוני שעה 3.44. התקופה האמתית
לניסן; ו' 2 באפריל שעה 5, לפי חשבוננו;
כ"ו באדר ב'; לתמוז: ב' 5 ביולי שעה
11.27. לפי חשבוננו: ב' בתמוז.

ב'ת"צ ליצירה, 1271 לפסה"ג. א' במחזור.
פשוטה. מולד ניסן האמצעי: ו יז רכו, והוא
כ"ט באדר, ו' 25 במרס שעה 11.46. קביעות
השנה: הכו, ר"ח ניסן בשבת 26 במרס,
פסח בשבת 9 באפריל. המולד האמתי:
ו' 25 במרס שעה 6.16. תקופת שמואל
לניסן; ז א בניסן ה, והוא חצית לילה ל'
26 במרס; לתמוז: ז ג בתמוז יג שעות וחצי,
והוא ו' 25 ביוני שעה 7.30. תקופת רב
אדא לניסן; ו כט באדר ח קפה, והוא ו'
25 במרס שעה 2.10; לתמוז: ו ב בתמוז
טו זב לא, והוא ו' 24 ביוני שעה 9.39.
התקופה האמתית לניסן; ז' 2 באפריל שעה

את הירדן בן כמה היה כלבו? בן שבעים ושמונה (כלומר: מי ועוד מי פחות ב), והוא אומר: הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה — הרי שבע שכבשו. ואולם החשבון המדויק הוא כך: לפי פשוטי המקראות (במי שם. ועין לעיל ב"תמיה כיס בסיון) נשלחו המרגלים בחדשים הראשונים של שנה ב' ליציאת מצרים [סוף סיון]. ועברת הירדן (תחלת כבוש הארץ) נתקמה מקץ ארבעים שנה ליציאת מצרים, י בניסן (יהו"ד יט), חמשה ימים לפני גמר שנת מ, נמצא שמספר החדשים לאח"כ, בשנת מ"א ליציאת מצרים. היה כלב לא בן ע"ח כי אם בן ע"ט, ואם כן לא ארך הכבוש אלא שש שנים. ועין בתוספות, "כלב" ערכין יג שמקשין קושיה זו בשם רבנו אלחנן, ותרוצו הוא: "שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש; דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי שז' כבשו וז' חלקו" — ולפי זה, המשמעות של בן מ' שנה אנכי בשלת משה וכו' הוא לא שכבר מלאו לו מ' שנה, אלא שהוא עומד בתחלת שנת מ' לחייו.

[— —]. מלחמת יהושע ביבין מלך חצור ובכמה ממלכי הכנעני וכבוש כל עריהם. ויקח יהושע את כל הארץ הזאת וכו'. ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה וכו'. והארץ שקטה ממלחמה. יה"י"א. — רשימת כל המלכים שהכום בני ישראל וגבולותיהם שכבשו.

יהו"י"ב.

[ב'תפ"ט]. נולד בועז בן שלמון. רות ד' באו סה"ד בשם סע"ז ותחומא (ואולם בסע"ז טעה כמדומה בעל סה"ד במובן הכתוב שם, ובתנ"י לא מצאתי).
[ב'תצ"ה]. ויהושע זקן בא בימים וכו'. והארץ נשאה הרבה מאד לרשתה וכו'. חלוקת הארץ בנחלה לשבטי יהודה ובני יוסף. רשימת רשימת המקומות שנכבשו בעבר הירדן ובארץ כנען והבטחה להוריש את שאר חלקי הארץ מפני בני ישראל. לפי בקשת כלב בן יפונה נתן לו יהושע את חברון לנחלה. והארץ שקטה ממלחמה. יהו"י"ג י"ד.

[ב'תצ"ה—בד"ב]. מניסן ועד ניסן. שבע שנים [שכבשו ישראל את הארץ. יהו"י"ז—י"ז; ס"ע י"א; ערכין יג—יג.

בי בתמוז; אבל לאחר עיון מתברר, כי ר' יוסי מוציא מחשבון מהלכו של השמש את היום שעמד השמש במקומו (ולא אף לבוא כיום תמים). והוא היום מצהרי יום ב' בתמוז (שבת לפי חשבוננו) עד צהרי יום ג' בתמוז (א' בשבת לפי חשבוננו). ונמצא שהתקופה נפלה בני בתמוז י"ג שעות וחצי, וג' בתמוז חל אפוא בשבת. ומכאן ואילך משתנה קביעותו של ר' יוסי עם קביעות אותה השנה לפי חשבוננו. ועתה, אם תנרע מני בתמוז י"ג שעות וחצי את שיעור תקופת שמואל: צ"א יום ו' שעות ומחצה. תמצא שתקופת ניסן נפלה ביום א' בניסן ו' שעות. ודוק בלשונו של ר' יוסי. שמתוך תקופת תמוז למרגו שר"ח ניסן של אותה שנה הוא היה יום התקופה. ותראה שוודי כונתו. ומסכה זו עשה אדר של אותה שנה בן ל' יום, כדי שיהיה לו יום מיותר לבטלו מחשבון התקופה מחמת עמידת השמש במקומו יום תמים.

[—]. תל"ת חמשת המלכים (עין לעיל: מלחמת גבעון) על חמשה עצים עד הערב. ולעת בוא השמש השליכום אל המערה שבה התחבאו, ושם הם עד עצם היום הזה. כבוש מקדה, לבנה, לכיש וכו'. ויכה יהושע את כל הארץ ההר והנגב והשפלה והאשדות ואת כל מלכיהם וכו'. ויכם יהושע מקדש ברנע ועד עזה ואת כל ארץ גשן ועד גבעון. ואת כל המלכים האלה ואת ארצם לכד יהושע פעם אחת. וישב וכו' הגלגלה. יהו"י"ז—טז—מג.
[ב'תפ"ח—ב'תצ"ה]. מניסן ועד ניסן. שבע שנים [שכבשו ישראל את הארץ. יהו"י"ז—י"ז; ס"ע י"א; ערכין יג—יג.

ה ע ר ה : ביהושע י"ד — אומר כלב ליהושע: „בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ וכו' ועתה (אחר כבוש הארץ) וכו' זה ארבעים וחמש שנה וכו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה". על יסוד הכתובים האלה דרשו חז"ל בובי קיח וערכין יג שהואיל ושלוח המרגלים היה בשנה ב' ליציאת מצרים (במי י"א, י"ג וי"ד), אם כן, כשעברו

עם סוף שנת ב'קל"ד, כי לכל המוקדם בתחלת שנה י"א לשלמה, ב'קל"ה, העבר אהל מועד מנבעין לבנין שלמה. ועין ב'ףע"א ב'ףע"ב, ב'ףפ"ד, ב'קל"ו ופרוש הנר"א לס"ע י"ג סימן ב. [-. סי"ע יא: באותה שעה התחילו למנות

למעשרות ולשמיטין וליובלות. - קדושין מ: רבי יוסי אומר: גדול למוד (התורה) שקדם לחלה (עין ב'תפ"ח חלה) מ' שנה; לתרומות ומעשרות נ"ד שנה. פרוש: ממתן תורה, ב'תמיח בחדש השלישי ועד כאן, נ"ד שנה, ועין המשך המאמר הזה בערך ב'ד"ש. - לפי גורם סא. היו מונין ז' שמיטות ומקדשין שנת הנ'; ולדעת ר' יהודה לא היו בכל נ' שנה אלא ז' שמיטות בלבד, ושנת הנ' נחשבה לראשונה של היובל הבא ושל השבוע הבא.]

באור: מפורשי הדברים בס"ע יוצא שלאחר שעברו י"ד שנה מיום שנבנו לארץ (שנמרו בנין ב'ק"ב) חכו עד ראש השנה מכיון שלשמיטין וליובלות מונים מראש השנה, ואז היינו מר"ה ב'ק"ג. התחילו למנות שנה א' לשמיטין וליובלות. וכן גם מפורש ברמב"ם הל' שמיטה ויובל י"ב (וכן גם מפרש שם הי"ב ספ' משנה: "ב' תק"ב ומשנה שאחריה התחילו למנות"), ולפי"ז יוצא שם לנכון, ששנת היובל הראשון היתה שנת ס"ד משנבנו לארץ, והיו ב'ק"ב, שבנין בה מלאו ס"ד שנה לבניסה. ועין בנספח ו' ס"ה ה' ה' וכן גם לעיל מאמר ר' יוסי זכהמשכו המראה.

[-. -] וינתרו בבני אשר לא חלקו את נחלתם ז' שבטים. כתיבת הארץ לז' חלקים על ספר וגמר חלוקת הארץ בגורל. הקדשת שלש ערי מקלט בארץ ישראל ושלש בעבר הירדן, נתינת מגרשים ללוים, ערים מ"ה ומגרשיהן.

יהי י"ה ב-כ"א; שופ' א' כז-ב' ה.

פרקים אלה אמנם מדברים אף הם בחלוקת הארץ, אבל מן הכתובים י"ח ת-י, י"ש נא, כ"א ב מוכח שחלוקה זו נעשתה לאחר השנת המסכן בשילה; וכפרוש הנרי"א בבאורו ליהו"י י"ח א: יוסף ויהודה חלקו קודם שבאו לשילה, וזהו שאמרו, שבע שחלקו, אבל שאר השבטים בשילה.

[-.] יהושע מרשה לראובני ולגדי

באור: לאחר שהנמרא ערכין יג' מוכיחה כי ז' שנים כבשו ישראל את הארץ (עין הערה לערך ב'תפ"ח-ב'תצ"ה) הוא מסיפה: "מדשבע כבשו שבע חלקו", וראיה שנית לכך עין ג'שנ"ב.

[-. -] הפלת גורלות לחלוקת הארץ בין השבטים ולסמון גבולות כל שבט. כבוש דביר (לפנים קרית ספר) בידי עתניאל בן קנו אחי כלב. [יהו הענית ד' ב: מכלב יצא בית כלבא שבוע]. ואת היבוס יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם, וישב הכנעני בקרב אפרים ויהי למס עובד. טענת בני יוסף: מדוע נתת לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב? תשובת יהושע: אם עם רב אתה, עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפריזי והרפאים וכו'. -

ויעל מלאך ה' [רש"י לפי ס"ע: זה היה פינחס] מן הגלגל וכו'. יהו ס"ו-י"ז; שופ' א' י-כו. [שופ' א' טו: "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים" וכו' - לפי רש"י וי"ש שופ' לה (ומקור שניהם בספרי בהעלותך עת) ניתנה יריחו לבני יתרו (י"ש: לבני יונדב בן רכב, שהיו מבני בניו של יתרו), והיו אוכלים מדושנה ת"מ שנה עד שנבנה הבית].

[ב'ד"ג-] ויקהלו כל עדת בני ישראל

שילה וישכינו שם את אהל מועד. יהו י"ח א. ס"ע יא: בית הבחירה שבשילה היה בנוי בנין של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן ועשו בו ישראל שס"ט שנה [ב'ד"ג-ב'ףע"א] (וחרב).

באור: על כרחך אתה מעביר את תחלת משכן שילה לראשית שנת ב'ק"ג, אם כי י"ד שנות אהל מועד שבנלגל (עין ב'תפ"ח י' בניסן) נסתימו באמצע ב'ק"ב, ואת אימרת, כי כמו לענין שמיטין ויובלות (עין בבאור בסמוך) כן גם לענין המשכן חכו לאחר שנסתימה חלוקת הארץ, עד ראשית השנה, ומאז התחילה העבודה במשכן שילה. הכרח זה יוצא מתוך חשבון שנות המשכנות: שילה שס"ט שנה, נ"ב י"ג ש' ונבעין ז' ש' בס"ה חל"ב שנה, שהו מסתימות

הניח ה' לישראל מכל אויביהם מסביב, ויהושע זקן בא בימים. יהו"כ כ"ג א. [ס"ע יב: יהושע פרנס את ישראל כ"ח שנה; ב'תפ"ח—ב'י"ו]. לפני מותו אסף את כל שבטי ישראל שְׁכֵמָה וספר להם את כל קורות העם למן תרח אבי אברהם ועד היום הזה וסיים: בחרו לכם היום את מי תעבדון, אם את אלהים וכו' ואם את אלהי האמרי וכו' ואנכי וביתי נעבד את ה'. ויאמרו העם: את ה' אלהינו נעבד ובקולו נשמע. ויכרת יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם, ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים [מכות יא: ר' יהודה ורבי נחמיה—חד אמר: ח' פסוקים שבתורה (דב' ל"ד ח—יב); וחד אמר: ערי מקלט (יהו"כ)]; כלומר: יהושע כתב בספרו את הדברים לפי במו"ה, וישלח יהושע את העם איש לנחלתו וכו';

[— מגלת תענית: כ"ו בניסן]. וימת יהושע בן נון עבד ה' בן מאה ועשר שנים [תנ"י תצוה ט: למה פחתו לו י' שנים (לעומת ק"כ שנה של משה)? בשביל שאמר לפני משה רבו עשרה דברים, במו"ה כח: "ויען יהושע בן-נון משרת משה מבחוריו ויאמר: אדוני משה כלאם" (פרוש: בכתוב זה י' מלים; בן-נון נחשבת מלה אחת); מכאן שכל המורה דבר לפני רבו או אומר לאחרים הלכה במקום שרבו מצוי שנותיו מתקצרות. אבל תנ"י מסת' גותן טעם אחר: כשבא יהושע להלחם עם לי"א מלכים אמר: אם אני הורגם מיד אני מת כשם שארע למשה רבנו. מה עשהו התחיל באחד ומעכב במלחמתו, שנאמר, יהו"כ י"א יח: "ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה", לכן קצר הקב"ה שנותיו י' שנים.—פס' קט: יהושע לא זכה לבן, ועין בסוף נספח, "הנביאים".—ס"ע: יהושע עשה עם ישראל שמיטה ראשונה (ב'י"ט); שניה (ב'י"ו) לא

ולחצי מטה מנשה, שלא עזבו את אחיהם זה ימים רבים, לשוב אל ארץ אחוזתם בעבר הירדן וכו'. ויברכם יהושע וישלחם וילכו אל אהליהם [פסוקי; ובפסוקו שוב: וגם כי שלחם יהושע אל אהליהם ויברכם]—י"ש יהו"כ לא: נטלו רשות מיהושע ללכת לאהליהם ושהו שם עוד ימים אחדים וחזרו ונטלו ממנו רשות עוד פעם שניה. והטעם עין ב'קל"ה כ"ב וכו"ג בתשרי].—ב"ר צ"ח כא: בשעה שהיו ישראל מכבשין ומחלקין את הארץ היה שבט ראובן וגד עמהן והניחו את בניהן קטנים; מי שהניחיהו בן ז' מצאוהו בן כ"ד, מי שהניחיהו בן כ' מצאו אותו בן ל"ד]. ויבואו אל גלילות הירדן וכו' ויבנו שם על הירדן מזבח גדול למראה, וישמעו בני ויקהלו שילה לעלות עליהם לצבא וכו'. ויענו בני ראובן וכו': אם במרד ואם במעל בה' אל תושיענו היום הזה! מדאגה מדבר עשינו זאת, לאמר: מחר יאמרו בניכם לבנינו: וכו' אין לכם חלק בה' ונאמר: נעשה וכו' המזבח לא לעולה ולא לזבח, כי עד הוא בינינו ובניכם, וישמע פינחס וכו' וייתב בעיניהם וכו'. יהו"כ כ"ב. [ב'י"ט. שמיטה ראשונה, היא שנה ז' למן שנת ב'ק"ג, שממנה מתחיל מנין שמיטין ויובלות מתשרי.—קדושין מ: רבי יוסי אומר: גדול למוד (התורה) שקדם (עין/בתפ"ח חלה וב'ק"ב תרומות ומעשרות) לשמיטים ס"א שנה. פרוש לפי רש"י שם: ממתן תורה בחדש השלישי בשנה א' ליציאת מצרים עד תחלת שנת השמיטה (הינו מסמוך לסוף ב'תמ"ח—סוף ב'י"ח) ס' שנה; אבל שביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דב' ט"ו א): "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה", ואם כן יש להכניס בחשבון כל שנת השמיטה, והרי מסמוך לסוף ב'תמ"ח—סוף ב'י"ט = ס"א שנה ועין ב'י"ב המשך המאמר]. [ב'י"ו]. ויהי מימים רבים אחרי אשר

הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל וכו'. שופ' ב' י"ג-ו.

כאור מוקדם לתקופת השופטים והמלכים: למן מות יהושע ואילך רשום במקרא מספר שנות שלטונם ומלכותם של כל שופט וכל מלך וכמה מספרים של שנות השעבוד שביתים. ואולם בעת שכל השנים הרשומות בתורה נחשבות לפי המסורה לשנים שלמית, הנה כמה משנות השופטים והמלכים נחשבות בהכרח למקוטעות, משום שמלכד המספרים הנ"ל אנו מוצאים במקרא עוד שני מספרים המשמשים כעין נקודות מוצא לחשוב שאר השנים. והן: א) בשופ' י"א כי טיען יפתח אל מלך בני עמון: „בשבת ישראל בחשבון... שלש מאות שנה, ומדוע לא הצלחם בעת ההיא? — וזוה לזמרת המסורה שלמן שנת כניסת ישראל לארץ (עין במ' כ"א כא והלאה וסוף ערך ב'תפ"ז ותחלת ב'תפ"ח) ועד יפתח עברו ש' שנה: ב) במ"א ו' א אמור: ויהי בשמינים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני מארץ מצרים. בשנה הרביעית, בחדש זו היא החדש השני, למלך שלמה' (ועין גם הדי"ב ג' ב) — הרי רשימה מפורשה, שבשנה הרביעית למלכות שלמה מלאו ת"פ שנה ליציאת מצרים. ובשנתו באים לצרף את כל מספרי השנים הרשומים במקרא עד שני המאורעות האלה אין החשבון עולה יפה אלא אם כן נאמר, שבכמה מקרים חשבו לשופט או למלך שנה אחת או כמה שנים יותר משמלך באמת, משום שמנו לו לשנה גם את חלק השנה שבה מלך או מת, אם כי אותה שנה נכנסת גם בכלל השנים של קודמו או של הבא אחריו וכן גם היה לפעמים הברח לכלול מספר שנים של איזה מאורע בהתך שנותיו של מאורע אחר, וממילא להציגן לגמרי מתוך מנין השנים הכללי. משום כל זה חישבו השנים האלה מסבכים מאד ונרמזו לכמה טעויות וחלוקי דעות של המפרשים. אנו נשתדל לרשום את השנים לפי שיטת „סדר עולם" ומבחר מפרשיו ולהזכיר גם את החשובות שבדעות המתלקות.

הספיק לגמרה עד שמת. מרשימה זו בסיע מתבררת ללא כל ספק שנת מות יהושע לפי סיע, והיא ב'י"ז, הינו כיה שנים תמימות לאחר כניסת ישראל לארץ, שיהושע פרנס את ישראל כ"ח שנים למן הזמן ההוא. — והגירסה כ"ח נמצאת בכל המקורות הקדומים: להוציא מדעת המונים כ"ז ליהושע משעברו ישראל את הירדן, עין למשל י' זלוטניק; מחקרים בכרונולוגיה, „הד ירושלים" גליון כ"ב/תש"ב]. יהושע נקבר בגבול נחלתו בהר אפרים. קבורת עצמות יוסף בשכם;

[-- בו בפרק] סת אלעזר בן אהרן הכהן; [-- שלמון (הוא שלמה, שלמא) אבי בועז (סוף רות) היה מבאי הארץ ומת אחר יהושע]. יהו' כ"ג כ"ד; שופ' ב' ו-ט. ס"ע יא.כ.

[--] אחרי מות יהושע מלחמת יהודה ושמעון בכנעני ובפריזי, ויכוס בבזק עשרת אלפים איש. מנוסת אלני בזק, תפישתו וקצוץ בהנות ידיו ורגליו ומותו בירושלים. לכידת ירושלים בידי בני יהודה ושרפתה באש. שופ' א' א-ט. [א' ב: „יהודה יעלה" — שהש"ד טו: ג' שמות נקראו לו: יהודה, עתניאל, יעבץ; ולפי דעה אחרת: זה בועז].

[--] ויעבד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע [ס"ע יב: ימים האריכו ולא שנים; ויש גירסה בס"ע שהזקנים שפטו את ישראל י"ז שנה. לפי במ"ד ג' ה היו הזקנים בני לוי ולפי דעה אחרת אלדד ומידד. עין ב'תפ"ח ערך מפקד בני"]. יהו' כ"ד לא; שופ' ב' ז. [מגלת תענית: בה' (ויש גירסה: בח')] בשבט מתו הצדיקים שהיו בימי יהושע]. ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' וכו' ויעבדו את הבעלים וכו' ויחר אף ה' בישראל וכו' ולא יכלו עוד לעמוד לפני אויביהם. ויקם ה' שופטים ויושעו וכו'. ואלה

שבדן של ירבעם (מ"א י"ב כט; עין ב'קס"ה),
ופסל מיכה גלה לפי ס"ע כד בשנת כ"ב
למנשה; עין ג'ר"ב].

[— ס"ע י"ב; ובימיו של כושן רשעתים
היה מעשה פילגש בגבעה: איש לוי שגר
בירכתי הר אפרים החזיר את פילגשו
מבית אביה בבית לחם יהודה. בדרך,
הם עם יבוס היא ירושלים והיום רד
מאד, והאיש מאן לסור אל עיר נכרי
אשר לא מבני ישראל [ס"ע מוכיח מכאן,
שהדבר היה לפני כבוש ירושלים], כי
אם הוסיפו ללכת, ותבוא להם השמש
אצל הגבעה אשר לבנימין. הם סרו שם
ללון בגבעה וקן אחד הכניסם לביתו.
והנה אנשי העיר אנשי בליעל נסבו
את הבית ודרשו: הוצא את האיש ונדענו.
האיש הוציא אליהם את פילגשו החור,
ויתעללו בה כל הלילה עד הבקר,
וישלחוה כעלות השחר, ובבקר מצא
אותה האיש מתה נופלת פתח הבית.
הוא נתחה לשנים עשר נתחים וישלחה
בכל גבול ישראל—כל העם למדן ועד
באר שבע וארץ הגלעד התקומם ועלו
להלחם עם בני בנימין. בשני ימים הרגו
בני בנימין בישראל ארבעים אלף איש,
אבל ביום השלישי השחיתו בני בנימין
עשרים וחמשה אלף ומאה איש. שרפו
את ערי בנימין ויכום לפי חרב; ושש
מאות איש מבני בנימין נסו המדברה
אל סלע רמון וישבו שם ארבעה חדשים.—
ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר: איש
ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה וכו'.
וינחמו בני אל בנימין אחיו: נדע
היום שבט אחד מישראל: מה נעשה להם
לנותרים לנשים? ויאמרו בני: מי אשר
לא עלה בקהל מכל שבטי ישראל אל
ה' המצפה מות יומת. ויתפקד העם והנה
אין שם איש מיושבי יבש גלעד. לאחר
שהכו את יושבי יבש גלעד לפי חרב
מצאו שם ארבע מאות נערה בתולה.

[בְּיָדָיו—בְּיָדָיו]. ה' השנים שעבדו
ישראל את כושן רשעתים מלך ארם
נהרים [והן כלולות בחשבון שנות שלטונו
של השופט עתניאל]. שופ' ג' ה; ס"ע יב.
[— ס"ע יב; בימי כושן רשעתים היה]
מעשה פסל מיכה: איש מהר אפרים
ושמו מיכיהו (מיכה) [ועין ב'תמ"ח ערך
ס"ז בתמוז ורש"י ס"ז קג פסלו של מיכה,
שלפי זה היה מיכה מיוצאי מצרים]
ולו בית אלהים, עשה לו אפוד ותרפים.
ונער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה
והוא לוי [לפי כ"ב קט: לוי מן האם; או
ששמו היה לוי; והוא הוא יהונתן בן
גרשום בן משה (מנשה) הנזכר למטה]
נאות להיות לו לכהן בשכר עשרת כסף
לַיָּמִים [רש"י: לסוף שנה]. ובימים ההם
אין מלך בישראל ושבת הדני מבקש לו
נחלה, והם שלחו חמשה מאנשיהם
לרגל את הארץ. המרגלים באו לבית
מיכה ובקשו מהכהן שישאל באלהים,
אם תצליח דרכם, והוא הודיעם כי תצליח.
הם באו לעיר לַיִשׁ שישבה לבטח כמשפט
צידונים, וחזרו לאחיהם ואמרו: קומו
ונעלה עליהם. ושש מאות איש מוֹיָנִים מבני
דן יצאו והגיעו בית מיכה, לקחו להם
את פסל האפוד ואת התרפים ואת המסכה
וגם את הכהן לקחו אתם, ויבאו על
ליש. על עם שוֹקֵט ובוֹטֵחַ ויכו אותם
לפי חרב, ואת העיר שרפו באש. ויבנו
את העיר ויקראו שמה דן. ושם הקימו
את הפסל, ויהונתן בן גרשם בן מנשה
[כ"ב קט: משה] הוא ובניו היו כהנים
לשבט הדני עד יום גלות הארץ. וישמו
להם את פסל מיכה אשר עשה כל ימי
היות בית האלהים בשילה. שופ' י"ז י"ח.
[ועין בערך הסמוך הרשימה על כ"ג
בשבט. — עד יום גלות הארץ'—רש"י:
בימי סנחריב בגלות ראשונה; עין ג'קצ"ה,
וזה לפי ס"ע כב; ואולם שם מדבר לא
על פסל מיכה כי אם על עגל הזהב

וישלימו עם בני בנימין ויתנו להם הנשים. ויאמרו זקני העדה: מה נעשה לנותרים לנשים? ויאמרו: הנה חג ה' בשילה מימים ימימה וכו', ויצוו את בני בנימין: לכו וארבתם בכרמים, וראיתם והנה אם יצאו בנות שילה לחול במחולות ויצאתם מן הכרמים וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימין. ויעשו כן בני בנימין וישבו אל נחלתם ויבנו את הערים וישבו בהם וכו'. שופ' י"ט—כ"א. [ואותו יום דפילגש בגבעה שבת היה". תוספות גיטין ו' ש"ש" בשם ס"ע, ואינו בס"ע שלפנינו.]

ככ"ג (ויש גירסה: בג') בשבט נתקבצו כל ישראל (על שבט בנימין) על פלגש בגבעה ועל צלם מיכה. מגלת תענית ואסתר ד' בט"ו באב התר שבט בנימין לבוא בקהל. ב"ב קכא.

רש"י על דברי שאול ליונתן: „בן נעות המרדות“ (ש"א כ' ל): כשחטפו בני בנימין מבנות שילה שיצאו לחול בכרמים היה שאול בישן ולא רצה לחטוף, עד שבאה היא עצמה והצעה פניה ורדפה אחריה ולפי זה היה מעשה פילגש בגבעה בתקופת שאול, הינו בערך ש"ג שנה לאחר תקופת כושן רשעתיים; אבל רש"י דרכו להביא כל מיני דרש.

י"ש שופ' סח: אותם שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו? מפני שסנהדרי גדולה, שהניח משה ויהושע, ופינחס בן אלעזר עמם, היה להם וכו' לחזור בכל עירותיהם של ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים וילמדו אותם דרך ארץ בשנה, בשנתיים, בשלש, בארבע, בחמש עד שיתישבו ישראל בארצם, והם לא עשו כן וכו' לכן (באשמתם) נפלו מהם ע"ב אלף. (ג': כלומר, כנגד ע"א סנהדרין ופינחס). לפי הכתובים שופ' כ' כא, כה' לה (מספר כולל

לשני המספרים שבכתובים מד ומה), ולסוף מו (ש"ב מספר כולל אותם בו המספרים) נמצא, שנהרגו מבני מן אלף ומבנימין כיה אלף, בס"ה ס"ה אלף; אבל המדרש חושב כנראה את ה' האלפים שבכתוב מיה לחוד.

שם: פילגש בגבעה בימי כושן רשעתיים היתה. באותה שעה נתנה הכהונה לבני איתמר בן אהרן כמ"ב שנה, וקלקלו בני עלי, באותה שעה אמר הקב"ה: תחזור הכהונה לבעליה. — בי כפי הנראה הכונה היא, כי באותה שעה נזר למסור את הכהונה לעלי שבהן מ' שנה; עין בן-קליב].

[ב'ק"יז—ב'ק"ניז]. מ' שנות שפיטתו של השופט עתניאל בן קנז. התגבר על כושן רשעתיים. ותשקט הארץ ארבעים שנה. שופ' ג' ט—יא; ס"ע יב.

[ב'ק"ניב]. שנת היובל הראשון, היא שנה ג' למן שנת ב'ק"ג. שממנה התחילו למנות מתשרי שמיטין ויובלות. קדושין מ: רבי יוסי אומר: גדול למוד (התורה) שקדם (עין ב'תפ"ח חלה, ב'ק"ב תרומות ומעשרות, ב'ק"ט שמיטה) ליובלות מאה ושלוש שנים, (הגמרא מקשה): מאה ושלוש? מאה וארבע היו! (תשובה) קסבר: יובל מתחלתו הוא נשמש. פרוש: ממתן תורה בחדש השלישי בשנה א' ליציאת מצרים, כ'המיה, ועד שנת היובל, הינו עד תחלת ב'ק"ניב, ק"ג שנה; אבל לעיל בשנת השמיטה ב'ק"ט כלל בחשבון גם את שנת השמיטה נופה, ואם נכלול גם את שנת היובל הלא נקבל ק"ד שנה, ומשיבה הנמרא שהיובל מתחלתו משמטי (בנדרת רש"י), לא כשבויעית שאינה משמטת אלא כשופה, ולכן אין לכלול את שנת היובל בחשבון].

[ב'ק"ניז—ב'ק"ע"ד]. י"ח שנה שעבדו בני ישראל את עגלון מלך מואב [והן כלולות בשנות השופט אהוד; עין לקמן].

שופ' ג' יב—יד; ס"ע יב. [—] מעשה מגלת רות [היה בימי עגלון]: בימי שפוט השופטים היה רעב

בארץ ואליםלך [אחיו של שלמון בן נחשון], אפרתי מבית לחם יהודה, ואשתו נעמי [בת אחי בעלה] ושני בניו מחלון וכליון [הם יואש ושרף אשר בעלו למואב, דהיי"א ד' כב] יצאו לגור בשדי מואב וישבו שם כעשר שנים [תנ"י בהר ג': כל י' שנים הללו היה הקב"ה מתרה בהם שמא יחזרו בתשובה וישבו לארץ ישראל, י"ט רות: מלמד שהגזירה תולה עד עשר שנים]. האיש מת והבנים לקחו להם נשים מואביות עכפה ורות [בנות עגלון מלך מואב] ואף הם מתו. נעמי ושתי כלותיה יצאו לשוב אל ארץ יהודה, אבל ערפה חזרה מדרכה, ורות באה עם נעמי לבית לחם בתחלת קציר שעורים [רות רבה ג' ה] אותו היום קציר העומר היה [ליל ט"ז בניסן], שכן ביום זה כל העירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול [עין מנ"ס]. ויש אומרים: אבצן היה משיא את בנותיו אותו היום. ולפי דעה אחרת [גם ב"ב צא] אשתו של בועז מתה באותו היום ונתכנסו כל ישראל לגמילות חסדים, נכנסה רות עם נעמי, והיתה זו [המתה] יוצאת וזו נכנסת. ושם ד' ג' כל מקום שנאמר "קציר שעורים" בקציר העומר [ו' כ"ג ט-יב] הכתוב מדבר: "קציר חטים" – בשתי הלחם הכתוב מדבר [שם טו-כא]: "קציר" סתם משמש לכאן ולכאן]. ורות יצאה אל השדה ללקוט בשבלים ובמקרה הגיעה לחלקת השדה אשר לבועז ממשפחת אלימלך. ובוועז קרב את הנערה בחסד רב. ותדבק בנערות בועז ללקט עד כלות קציר השעורים וקציר החטים ותשב את חמותה [רות רבה ה' יא]: מתחלת קציר שעורים עד כלות קציר החטים ג' חדשים]. לפי עצת חמותה באה רות בלילה בסתר אל גרן השעורים אשר שם שכב בועז. כאשר הרגיש בה בועז בחצי הלילה ושאל: "מי את?" אמרה: "אנכי רות אמתך

ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה". והוא צוה אותה לחכות עד הבקר [י"ט רות: שש שעות]. בבקר הציע בועז לפלוני אלמוני [אחי אלימלך], הגואל הקרוב אליה ממנו, לקנות את חלקת השדה אשר לאלימלך, ועמה גם את רות, אשת המת להקים שם המת על נחלתו. הגואל מאן ואז קנה בועז את השדה וגם את רות קנה לו לאשה, והיא ילדה לו בן שנקרא שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד. בסוף הספר, ד"ה-כב וגם דהיי"א ב' ה ט-טו. מנויות תולדות פרץ בן יהודה עד דוד בן ישי, י' דורות. רות א-ד"י [בועז היה בן פ' שנה כשנשא את רות בת מ' שנה (שכן אין קוראין "בת" אלא לבת מ' שנה, ובוועז ונעמי קוראים לה: "בת"י)], ושניהם לא נפקדו קודם לכן. עובד חי יותר מת' שנה. רות לא יצאה מן העולם עד שראתה במלכות שלמה בן בנו של בן בנה. סוטה מו: ב"ב צא: ב"ר צ"ו ד' רות רבה ד' ה' ה' ד' י"ט מ"א קסה, רות תקצ"ו. – תנ"י בהר ג': אלימלך ושלמון (אבי בועז) ופלוני אלמוני ואבי נעמי כלם בני נחשון בן עמינדב. ולפי ב"ב צא. אבצן זה בועז, ואם כן היה מעשה מגלת רות בימי השופט אבצן [עין ב"פ"ט], ונמצא שבועז בן שלמה (שלמון) שהיה מבאי הארץ היה למעשה מבן ש' שנה כשנשא את רות, וכשהרתה מיד מת. י"ט רות ח"ה. ולזה מתאים מה שאמור בניור כג': "רות בת בנו של עגלון מלך מואב היתה", וכפרוש החוספות שם: בת בנו לאו דוקא, אלא הרבה דורות היתה אחר עגלון. ובסוטה מו: רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה; וב"ש בלק חס"ה הגירסא: בת בנו של עגלון בן בנו של בלק; ועין רש"י דהיי"א ב' יב. – ערפה אחותה של רות היא הרפה אמו של גלית, ש"ב כ"א כב. ארבע (ויש גירסה: ארבעים) פסיעות הלכה עם חמותה ללותה ונתלו לבנה

בשופר בהר אפרים וכו' ויכו את מואב ביום ההוא כעשרת אלפים איש וכו', ותפגע מואב ביום ההוא תחת יד ישראל, ותשקט הארץ שמנים שנה; [- בסוף אותה התקופה]. ואחריו היה שמגר בן ענת ויך את הפלשתים וכו' ויושע גם הוא את ישראל. שופ' ג' טו - לא; ס"ע יב.

[ב'סליו-ב'סניו]. כ' שנות השעבוד ליבין מלך כנען ושר צבאו סיסרא [והן כלולות בשנות שפיטת דבורה];

[כ'סליו-כ'סעיו]. מ' שנות שפיטתה של דבורה, אשה נביאה אשת צפידות, בהר אפרים. היא עודדה את ברק בן אבינעם מקדש נפתלי להלחם עם סיסרא. מהומת ה' במחנה סיסרא שהוכה לפי חרב לפני ברק. סיסרא נס ברגליו אל אהל יעל אשת חבר הקני מבני חובב חתן משה. ויעל הכניסה אותו אל האהל וישנה אותו ובשנתו המיתה אותו [יש שופ' יג: בן ל' שנה]. מאז נכנע יבין מלך כנען לפני בני ישראל, עד אשר הכריתו אותו. שירת דבורה וברק בן אבינעם. ותשקט הארץ ארבעים שנה. שופ' ד' ה'; ס"ע יב.

[שופ' ה' א': ותשר דבורה וכו' ביום ההוא]-קהלת' ג' יו: ו' נסים נעשו באותו היום: בו ביום באו (בנ"י לדבורה), שלחה אחריו (אחרי ברק). ושלח הוא (את תשובתו אליה). ועשו מלחמה, נהרג סיסרא, חלקו ביזה, אמרו שירה-כלומר: הכל ביום אחד.

ה' ג': „שמעו מלכים האזינו רוזנים“-קהלת' א' לא: זה היה ראוי להיות ראש לשירה. אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ה' כח: „מדוע בושש רכבו לבוא“-ב"ר י"ח ט: בכל יום היה למוד לבוא בג' שעות. בד' שעות, ועכשו באו שש (בושש) ולא בא.

טו צו: מבני בניו של סיסרא למדו

מ' יום, וזהו ש"א י"ו יו: „ויתצב ארבעים יום“. סוטה מב; י"ש רות תרא.

י"ש רות: ג' פעמים אמרה נעמי אל כלותיה „שובנה“ (א"ח יא יב). כנגד ג' ימים (פעמים) שדוחים את הגר; אם הטריח יותר מדי מקבלים אותו. אל תאמין בגר עד כ"ד דורות, שהוא תופס שאורו, אבל בשעה שהגר מקבל עליו עולו של הקב"ה באהבה ובריאה ומתגייר לשם שמים, אין הקב"ה מחזירו.

רות ב' יד: „ותאכל ותשבץ ותותר“-שבת קיג: ותאכל בימי דוד, ותשבץ בימי שלמה, ותותר בימי חזקיה; ויש אומרים: ותאכל בימי דוד ובימי שלמה, ותשבץ בימי חזקיה, ותותר בימי רבי (כי הממונה על הסוסים של רבי היה עשיר משבור מלכא); ובמשנה שנו: ותאכל בעולם הזה, ותשבץ לימות המשיח, ותותר לעתיד לבוא.

ג' ג': „ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך“-ירר פאה ה' ז: וכי ערומה היתה? אלא אלו בגדים של שבת.

ג' טו: „וימד שש שעורים וישת עליה“-רות רבה ז' ב: בזכות זה זכה ועמדו ממנה ו' צדיקים וכו': דוד, חזקיהו, יאשיהו, חנניה מישאל ועזריה (נחשבים כאחד), דניאל ומלך המשיח.

על יחושו של דוד יש להוסיף לפי סוטה יא-יב ושמו"ר א' כא, כי דוד יצא גם ממרים שהיתה אשתו של כלב (וממנה יצא גם בצלאל, לפי שמו"ר מ' א ג' ושם מ"ח ה: מרים העמידה בצלאל ויצא ממנו דוד); ועיקר הראיה הוא מן הכתובים דה"א ב"ט: „ויקח לו כלב את אפרת" (ואפרת היא מרים) וש"א י"ו יב: „ודוד בן איש אפרת". ועייש על דבר שמותיה הרבים של מרים וכו'.

[ב'דניו-כ'בליו]. מ' שנות שפיטתו של השופט אהוד בן גרא בן-הימיני. הוא הרג את עגלון מלך מואב, ויתקע

שעורים המתהפך ופתרונו. זיון אנשיו בשופרות ובכדים ריקים ולפידים בתוך הכדים. נצחוננו על מחנה מדין למן "ראש האשמורת התיכונה" [ברכ"ג: אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה; ואם כן שלשה משמרות בלילה; ואולם שם מתפרש הכתוב גם לפי מאן דאמר, כי ארבעה משמרות בלילה]. הריגת עורב וזאב שרי מדין. שופ"ר י"ד; רש"י שם ר"י ג' י"ג וישע"י ג' עין ויקר"כ ח.

[...]. ריב איש אפרים את גדעון על אשר לא קרא אותם למלחמה עם מדין. מעשה אנשי סוכות ופניאל שלא רצו לתת לחם לצבא גדעון וענשם מידי גדעון. הריגת זבח וצלמנע מלכי מדין בידיו. גדעון מסתלק מן המלוכה ועושה לו אפוד, ויוזנו כל ישראל אחריו:

[ב'ספ"ג - בין כ"ג]. ותשקט הארץ ארבעים שנה בימי גדעון. ולגדעון היו שבעים בנים ובן אחד, אבימלך. שילדה לו פילגשו אשר בשכם. שופ"ח ס"ע י"ב. [בין כ"ג]. אבימלך בן ירבעל הורג את שבעים אחיו. ויָתֵר יותם בן ירבעל הקטן כי נחבא. אנשי שכם ממליכים את אבימלך. יותם עמד בראש הר גרזים ואמר לבעלי שכם את משל העצים, אשר הלכו למשוח להם מלך, אבל הזית, התאנה, הגפן מאנו, ורק האטד הסכים. ובסוף הוכיח אותם קשות וקללם עד אשר גמלו לבית אביו רעה תחת טובה; וינס יותם;

[בין כ"ג - בין כ"ו]. ג' שנים ששלט אבימלך על ישראל. בגידת בעלי שכם באבימלך ובטחונם בגעל בן עבד. מלחמת געל באבימלך. נצחון אבימלך. לכידת שכם וערים אחרות ושרפתן. לכידת תבץ בידי אבימלך והריגתו בידי אשה שרוצצה את גלגלתו באבן שהשליכה עליו מראש המנדל. וקללת יותם נתקימה גם באבימלך וגם באנשי שכם. שופ"ט ס.

תורה בירושלים. תנ"י ויקהל ח: שמעיה ואבטליון בני בניו של סיסרא היו ולמדו תורה ברבים כאנשי כנסת הגדולה; אבל סג צו מיחסס לבני בניו של סנחריב; ומבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, ולפי גסין צו לימדו תינוקות בירושלים].

[ב'סע"ו - ב'ספ"ג]. ז' שנים שעבדו ישראל את מדין. והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וכו' וישחיתו את יבול הארץ וכו' וידל ישראל מאד מפני מדין;

[ב'ספ"ג]. ויוצקו בני אל ה' וכו' וישלח ה' איש נביא [ס"ע כ: זה היה פינחס] להוכיחם;

[...]. פסח: ט"ו בניסן]. לגדעון (הוא ירבעל) בן יואש נראה מלאך ה' וגדעון שואלו: "ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו לאמר: הלא ממצרים העלנו ה'?" [רש"י ועין י"ש שופ"ט: פסח היה, אמר לו: אמש הקריאני אבא את ההלל, שמעתיו שהיה אומר: בצאת ישראל ממצרים]. המלאך שולחו: הלך בכחך זה והושעת את ישראל. גם האש האוכלת את הבשר והמצות שהגיש גדעון למלאך. בלילה בנה גדעון מזבחה לה' ונתן את מזבחה הבעל והאשרה. ריב עם אנשי עירו שחפצו להמיתו, ומאז נקרא שמו ירובעל. גדעון מוציק את שבטי מנשה, אשר, זבלון ונפתלי. גם הטל וגזת הצמר. חיל גדעון מתאסף על עין חרוד. ברירת אנשי החיל על ידי לקיקת המים מן העין;

הערה: כפי הנראה יש ליחס את כל המאורעות האלה לשנה הקודמת, שכן לא יתכן שכלם נתקיימו במשך יום אחד. מש"ו בניסן עד ליל י"ו בו, הוא הזמן הרשום בערך הסמך.

[...]. ליל קציר העמר: ליל י"ו בניסן]. ירידת גדעון בלילה בשלש מאות איש למחנה מדין. חלומו על צליל לחם

על ההרים וכו'. ויהי מקץ שנים חדשים ותשב אל אביה ויעש לה את נדרו וכו'. מִיָּמִים יָמִימָה תִּלְכְּנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לַתְּנוּת לִבָּת יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה ;

[מחזור ויטרי סי' תקפ' : בארבע תקופות השנה מים נהפכים לדם וכו' (עין ב'תמ"ח כ"ב באייר). בתקופת סבת שבו קיים יפתח את נדרו מבתו, ובשעה ששחטה טפספה המאכלת דם. 'ובארבעה ימי התקופה היו בנות ישראל מתנות לה דכתיב: מימים ימימה' וכו'.

ב"ר ס' ג' וסוף ויקרי: יפתח יכול היה להציל את בתו אלו פנה לכהן הגדול פינחס בן אלעזר שיפר לו את נדרו, ואולם יפתח בגאותו לא רצה ללכת אף פינחס, ופינחס אף הוא נתגאה ולא רצה ללכת אף יפתח, ובאשמת שניהם אבדה העלובה; יפתח נענש בנשול אבריו ופינחס נטלה ממנו רוח הקדש, דכתיב, דה"א ט' כ' : „ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו", ואולם בקהלת"ר י' יו אמור: „פינחס נסתלק ממנו רוח הקדש מאתים שנה", והראיה מהכתוב הנ"ל. מדרש זה יש לפרש: א) הדברים המתוארים בפרק דה"א ט', אף על פי שבפסוק א שם נאמר „הגלו לבבל במעלם", שיכים לפי מדרש זה לתקופה שבה טרם עברו ר' שנה למן יפתח, וכפי הנראה לתקופת דוד; ב) מדרש זה סובר, כי „פינחס זה אֵלִיהוּ" (עין נספח ב' פינחס), והופעת אֵלִיהוּ הראשונה אנו מוצאים בשנת ג'ל"ד, היינו יותר מר"מ שנה לאחר תקופת יפתח, ואז ודאי כבר היה אליהו איש בן שנים, ולכן קצב המדרש זמן ר' שנים להסתלקות רוח הקדש ממנו. [-]. ריב איש אפרים עם יפתח על אשר לא קרא להם ללכת עמו למלחמה. מלחמת אנשי גלעד באפרים. לכידת מעברות הירדן לאפרים. בחינת פליטי

[ב'כ"ז - ב'קמ"ח. כ"ג שנות שפיטתו של השופט תולע בן פואה [ובהן שנה אחת משתפת לו וליאיר הגלעדי הבא אחריו]. שופ' י"א ב' ס"ע יב; רש"י שופ' י"א כו. [ב'קמ"ט - ב'ק"ע]. כ"ב שנות שפיטתו של יאיר הגלעדי [ובהן שנה אחת משתפת לו ולתולע קודמו]. שופ' י"ג - ג' ה; שם. [ב'ק"ע - ב'קפ"ח]. בני עבדו אלהי נכר וימכרם ה' ביד פלשתים וביד בני עמון, וירעצו וירוצצו את בניי בשנה ההיא [רש"י: כשמת יאיר] שמנה עשרה שנה [ובכללן שתי שנים משנות שפיטתו של יפתח עד שלא הכניע את בני עמון. נמצא, שמן כניסת ישראל לארץ, באמצע שנת ב'תפ"ח, עד שעה זו עברו ש' שנה, כדברי יפתח לבני עמון, שופ' י"א כו]. בני עמון שעבדו את בניי גם בעבר הירדן המזרחי. בניי צעקו אל ה' וה' ענה: „לכו וזעקו אף האלהים אשר בחרתם בם, המה יושיעו לכם בעת צרתכם", ויסירו בניי את אלהי הנכר מקרבם, ובני עמון חנו בגלעד; ובניי נאספו וחנו במצפה וחפשו להם ראש להלחם בבני עמון, שופ' י"ו - י"ז, ס"ע יב ועין שם פרוש הגר"א. [ב'קע"ד]. נולד עלי. חיה צ"ח שנה.

ש"א ד' ט"ה ס"ע יג.
[ב'קפ"ו - ב'קפ"ח]. זקני גלעד באו אל יפתח, גבור חיל, בן גלעד הגלעדי, ושמו אותו עליהם לראש ולקצין; ותהי על יפתח רוח ה' וכו'. וידר יפתח נדר: אם נתון נתן את בני עמון ביד, והיה היוצא מדלתי ביתי לקראתי בשווי בשלום; והיה לה' והעליתיהו עולה. ויפתח הכה את בני עמון ויכנעו בני עמון מפני בניי. ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יוצאת לקראתו בתפים ובמחולות וכו'. יפתח קורע את בגדיו וכו' ובתו אומרת: עשה לי כאשר יצא מפיו וכו' הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי

יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים. [במ"ר י"ג: מנוח היה מדין ואשתו מיהודה; נמצא שמשון בא מדין ומיהודה. אמו של שמשון, הצללפוניי שמה, והיא הנזכרת בתולדות יהודה, דהיי"ד ג' ג]. ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון ויגדל הנער וכו'. ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן וכו'. ושמשון ראה אשה בתמנתה מבנות פלשתים ויבקש לקחתה לו לאשה. ובעת ההיא פלשתים מושלים בישראל. בדרך לתמנתה ראה כפיר אריות שאג לקראתו וכו' וישסעוהו כשסע הגדי וכו'. והאשה ישרה בעיני שמשון וישב מימם לקחתה וכו' והנה עדת דברים בגוית האריה ודבש וכו'. וירד אביהו אל האשה ויעש שם שמשון משתה כי כן יעשו הבחורים. אל המשתה באו שלשים מרעים מבני הפלשתים ושמשון חד להם חידה: „מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק“, ותנאי התנה: אם הגד תגידו אותה לי שבעת ימי המשתה [י"ט שופ' ע': ז' ימי המשתה של נשואין אנו למדין מיעקב, בר כ"ט כז ורש"י, ומשמשון] ומצאתם ונתתי לכם שלשים סדינים וכו'; ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים. ויהי ביום השביעי [רש"י: לימות השבת ולא שביעי למשתה, והוא רביעי לימי המשתה] ויאמרו לאשת שמשון: פתחי את אישך ויגד לנו את החידה וכו'. ותבך עליו שבעת הימים [רש"י: הנותרים משבעת הימים, מרביעי ואילך] אשר היה להם המשתה. ויהי ביום השביעי ויגד לה וכו'. ויאמרו לו אנשי העיר ביום השביעי בטרם יבא החרסה: „מה מתוק מדבש ומה עז מארזי“. ויאמר להם: לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי וכו'. וירד אשקלון ויך מהם שלשים איש וכו'. [-]. ויהי מימים בימי קציר חטים ויפקד שמשון את אשתו וכו' ולא נתנו אביה לבוא וכו'. וילכד שמשון שלש

אפרים, שלא יכלו לאמר „שבֿלֿת“ כי אם „סבֿלֿת“. ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים אלף. שופ' י"א—י"ב ו'. [ב'ןפֿח—ב'רֿי"ב]. ימי שפוטו השופטים: יפתח ו' שנים, אבצן ז' ש', אילון הנבולוני י' ש', עבדון בן הלל הפרענותני ח' ש', בס"ה ל"א ש'. שופ' י"ב ז'—טו' [אבל השנים של כל אחד מהן מקטעות, ולמנין השנים הכללי אין להכניס מהן אלא כ"ד; ב' השנים הראשונות של יפתח כלולות ב"י"ח שנות שעבוד בני עמון, כדלעיל, ושאר השנים מפורטות לפי פרוש הגר"א לס"ע יב כך: ב' של יפתח, ו' של אבצן, ט' של אילון וז' של עבדון; ולפי פרוש הגר"א לס"ע טו': ג' של יפתח וכ"א של אבצן, אילון ועבדון— וסך הכל אחד הוא: כ"ד ש'. שעבוד פלשתים מ' שנה שבכתוב שופ' י"ג א אינן נכנסות במנין השנים, כי הכונה היא לכ' שנה מימי יפתח ולכ' שנה בימי שמשון. ס"ע טו' יב. — שש שנות שפיטתו של יפתח, שופ' י"ב ה, יש לפרש לפי זה כך: יפתח נתמנה שופט בתחלת ב' השנים האחרונות של שעבוד עמון, ואלה ב' השנים עברו עליו בהכנות למלחמה. בסופן או בתחלת שנה ג' לשפיטתו נשא ונתן עם בני עמון, שופ' י"א יב—כז, ואז מלאו ש' שנה משנת כניסת ישראל לארץ, ואם כן היה הדבר בשנת בן־שפח. מאז שפט ב' או ג' שנים עצמאיות, ועוד שנה אחת או ב' שנים מקטעות, הינו שמנו לו לשנה אחת גם את חלק השנה ששפט בשנה הראשונה של אבצן, או גם את חלק השנה ששפט לפני ב' השנים האחרונות של שעבוד עמון]. [ב'רֿי"ב]. ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח, ואשתו עקרה וכו'. וירא מלאך ה' אל האשה ויאמר אליה וכו': והרית וילדת בן וכו' כי זויר אלהים יהיה הנער מן הבטן והוא

מאות שועלים ויקח לפידים וכו' ויבער
אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים
וכו'. הפלשתים שורפים אשת שמשון
ואביה באש. שמשון מתנקם בהם ומכה
אותם שוק על ירך. דרישת פלשתים
מאיש יהודה למסור לידם את שמשון
כשהוא אסור. בהסכמת שמשון אסרוהו
בשנים עבותים חדשים וכו'. הוא בא עד
לְחֵי ופלשתים הריעו לקראתו ותצלח
עליו רוח ה' וכו' וימסו אסוריו מעל
ידין וימצא לְחֵי חמור טריה [ב'ר צ"ח יח:
מהו טריה? בן שלשה ימים; כלומר:
טריה ביונית שלשה] וכו' ויך בה אלף
איש וכו' ויצמא מאד וכו' ויבקע אלהים
את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים
וישת וכו'.

[ב'ףי"ב-ב'ףל"א]. וישפט (שמשון)
את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה.
שופ' י"ג ג-ט"ו.

ה ערה: הנר"א בפרושו לס"ע יא וטו קובע
לשמשון רק י"ט שנה. הינו מתוך ב'ףי"ב עד תוך
ב'ףל"א. ולפי חשבוננו (מכאן והלאה: מ' לעלי, י"ג
לשכואל ולשאול, מ' לדוד וד' לשלמה; או למן
עלי והלאה: י"ג של נוב ומ"ד של גבעון) יוצא, כי
הבית נבנה כשכבר מלאו ד' לשלמה, ואולם לפי
סדורנו, המנוסק ומוכח להלן בערכים הנאותים,
נבנה הבית באמצע שנת ד' לשלמה, ולכן סדרנו
לשמשון י"ט שנים וסחצה, הינו מתוך ב'ףי"ב עד
סוף ב'ףל"א, ומ' שנה של עלי מתחילת מתחלת
ב'ףל"ב, כמבואר שם.

[—]. שמשון בעזה בבית אשה
זונה. הפלשתים אורבים לו ומתארשים
כל הלילה לאמר: עד אור הבקר והרגנוהו.
ויקם בחצי הלילה ויאחו בדלתות שער
העיר ובשתי המזוזות וכו' ויעלם אל
ראש ההר וכו'.

[ב'ףל"א]. אהבת שמשון לדלילה.
סרני פלשתים אומרים לה: "פתי אותו
וראי במה פוזז גדול ובמה נוכל לך
ואסרנוהו לענותו" וכו'. ויהי כי הציקה
לו בדבריה כל הימים ויגד לה את כל

לבו: מורה לא עלה על ראשי, כי נזיר
אלהים אני מבטן אמי; אם גלחתי וסר
ממני כחי וחליתי והייתי ככל האדם.
ותישנה על ברכיה וכו' ותגלח את שבע
מחלפות ראשו וכו' ויסר כחו מעליו.
ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו
ויורידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים
ויהי טוחן בבית האסורים וכו'. וסרני
פלשתים נאספו לזבח זבח גדול לדגון
אלהיהם וכו' ויאמרו: קראו לשמשון וישחק
לנו וכו' ויעמידו אותו בין העמודים
וכו'. והבית מלא וכו' כשלשת אלפים
איש ואשה. תפלת שמשון [סוטה י:]. אמר
שמשון: רבש"ע זכור לי כ' שנה ששפטתי
את ישראל וכו']. "תמת נפשי עם פלשתי".
וילפת שמשון את שני עמודי התוך וכו'
ויט בכח ויפל הבית וכו' ויהיו המתים
אשר המית במותו רבים מאשר המית
בחייו. והוא שפט את ישראל עשרים
שנה". שופ' ט"ו. [י"ט שופ' עא: ולעיל, ט"ו כ,
כבר אמור: "וישפט את ישראל עשרים
שנה"—מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו
כ' שנה לאחר מותו].

באור מוקרב לכל התקופה למן
שנה א' לעלי (ב'ףל"ב) עד גמר בנין
בית ראשון בשנה י"א לשלמה (ב'ףל"ה):
חוץ מן המקרא והמקורות הרשומים
בכל ערך משמשים לתקופה זו מקורות
ראשיים אלה, שאנו רושמים אותם פה,
שלא לחזור עליהם בכל ערך וערך: ט"ע
יג-טו, תענית ה (חיי שמואל ג"ב שנה);
ציר ה (חשבון מ' שנה שבכתוב ש"ב ט"ו
ז: "ויהי מקץ ארבעים שנה" שלפני מרד
אבשלום); זבחים ק"ח (חשבון שנות
המשכנים בשילה, בגב ובגבעון); תמורה טו.
(חשבון מ' השנים הנ"ל); פרושי רש"י ותוספות
למקורות הנ"ל שבמלמד, רש"י ורד"ק ורלב"ג למקרא,
הגר"א ויעבץ לס"ע ועוד. בר"ב המקורות האלה
יש שנויי גירסות ותקונים סותרים של
החשובים שבמפרשים, ואני בליתי בברה